

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw”

Geen fantasie

„...om sommigen te bevelen, geen andere leer te brengen, noch zich bezig te houden met fabels en eindeloze geslachtsregisters, die veeleer moeilijkheden tengevolge hebben”.

1 Tim. 1 : 2, 3.

De Here Christus heeft aan Zijn discipelen geboden, om het Evangelie te prediken. Door deze prediking richt de Here grote dingen uit: Zo worden zondaars tot bekering gebracht, wordt de kerk over de gehele wereld vergaderd en zo komt de grote schare, die niemand tellen kan.

Maar dan moet ook het **Evangelie** verkondigd worden, de blijde boodschap des heils, het Woord van God.

Immers alleen dat Evangelie is een kracht Gods tot behoud van een iegelijk, die gelooft, Rom. 1 : 16.

Daarover gaat het nu ook in de z.g. pastorale brieven van de apostel Paulus, 1 en 2 Timotheüs en Titus. Telkens komt de apostel daarop terug: de gemeente van Christus moet goed verzorgd worden n.l. met de **gezonde leer**. Die uitdrukking komt in deze drie brieven nog al eens voor: de goede leer, de gezonde leer, dat is dan de leer der apostelen en der profeten, het Evangelie, 4 : 6, 2 Tim. 4 : 3, Titus 1 : 9, enz. Aan die gezonde leer moeten Timotheüs en Titus vasthouden en de gemeenten mogen daarvan niet afwijken. Deze leer is maar niet iets „van de tweede rang”, maar dat is een heel voornaam ding.

We merken in deze brieven op, de **bezorgdheid** van de apostel over de gemeenten. 't Valt ons op, in welke strijd de gemeenten in die dagen al gewikkeld waren, de strijd om het goede fundament.

We lezen van valse leraars, die reeds afgevallen waren van het rechte geloof, die al bruter de gezonde leer loochenden.

Maar ook in de gemeenten was nog strijd.

Met grote ernst komt de apostel in deze brieven daarop telkens weer terug: op de **afval buiten en in de gemeente**.

De toestanden in het „kerkelijke leven” waren toen ook al ver van rooskleurig.

En 't viel niet mee, om de gemeenten te leiden en te regeren.

Er was veel beroering, er was zoveel te doen!

De dienstknechten Gods moesten altijd maar weer vermanen en bestraffen en hadden daarom veel te verduren van de valse leraars. En dan altijd maar op je post blijven: het was vaak een zenuwslopend werk.

Zo had de apostel Paulus één van zijn mede-arbeiders, Timotheüs, in Efeze achter gelaten, toen hij zelf doorreisde naar Macedonië.

Ja, de apostel had er bij Timotheüs op aangedrongen, om in Efeze te blijven, omdat hij er niet gemist kon worden wegens de toestand in de gemeente daar. Er waren n.l. in de gemeente van Efeze leraars opgetreden, die een **andere** leer brachten dan de leer der apostelen.

Deze mensen hielden zich bezig met **fabels en eindeloze geslachtsrekeningen**.

Dat bezig zijn met fabels en geslachtsrekeningen herinnert sterk aan de Joodse invloeden in de gemeente van Christus. De Joodse rabbi's waren „knappe” theologen.

Maar 't waren ook „fantasten”.

Wat konden ze er wat uithalen! Een „gewoon” mens kon daar onmogelijk achter komen. Achter de gewone zin der Schrift zat een „diepere” zin. En zo fantaseerden deze theologen allerlei fabels („mythen” staat er eigenlijk). Als je dat zo hoorde: wat zat er

veel achter de geschiedenissen van 't Oude Testament. En dan weer de „conclusies” en de „toepassingen”! Zo treft men in de Talmud allerlei fantastische verhalen aan, die afgeleid zijn uit de geschiedenissen van de Bijbel. De rabbi's wisten veel méér dan er in de Schrift stond.

En dan de geslachtsregisters! Wat is daar niet wat uit te halen. Men kon met de getallen gaan werken en met de namen en daaruit weer allerlei berekeningen maken. Interessant was dat en 't was niet te begrijpen, welke systemen uit die geslachtsregisters opgebouwd konden worden. Men zou zeggen: waar halen ze 't vandaan!

Ja, dat zou men zeggen en zich afvragen: waar halen ze het vandaan!

Wel, niet uit de Schrift zelf. Dat is allemaal zelf-gemaakt en zelf-bedacht, 't is alles **fantasie**.

Een mens kan genoeg fantaseren en „opbouwen”.

Maar dat moet men de gemeente van Christus niet voorschotelen.

Daar heeft de gemeente niets aan.

De apostel gaat nu alleen maar spreken over het **practisch** nut van deze fabels en geslachtsrekeningen.

En dan schrijft hij: deze dingen hebben moeilijkheden ten gevolge. We kunnen ook wel vertalen: **strijdvragen, haarkloverijen**. Van het éne valt men in 't andere, men haalt alle mogelijke dingen naar voren en gaat daarover twisten en zo komen de moeilijkheden in de gemeente. Fantaseren en berekeningen maken daar komt geen eind aan. Men vindt altijd wel weer wát.

En een mens is nu eenmaal nieuwsgierig van aard, de gemeenteleden in Efeze, sommigen tenminste, zullen er wel naar geluisterd hebben.

„We willen ook wel eens wat nieuws!”

Noù, bij deze leraars was altijd weer wat „nieuws”!

Maar de gemeente van Christus wordt niet gevoed met fantasie en met constructies, die wel heel geleerd en knap opgesteld kunnen zijn, maar die geen waarde hebben. En niet alleen hebben deze dingen geen waarde, maar ze zijn **ook gevaarlijk**. De gemeente gaat er bij te gronde.

Dat is eindeloos, onvruchtbaar, maar ook gevaarlijk geredeneer. Daar moeten die leraars mee ophouden. Dat is geen voedsel voor het volk van God.

Als dat gefantaseer niet ophoudt, maar doorzet in de gemeente, dan ondervindt Gods volk daar grote schade van.

We moeten ons maar houden aan wat de Schrift zegt.

INHOUD

Geen fantasie	C. S.
Leven uit Christus	C. V.
Belijden en Belijdenis VIII (Slot)	H. J. J.
Kanttekeningen terzake van het Echtscheidingsvraagstuk (II)	H. D. v. W.
Twee oude Theologen over het probleem van Ds Telder	A. P. M.
Kerk en Fabriek (I)	J. W.
Boekbespreking	H. C. E. S.-L.
Persschouw	C. V.
Van hier en ginds	
Kerknieuws	

Aan wetenschappelijke formules komt geen einde. We hebben het gezien en ondervonden: 1943, 1946, 1959.

En nog is het einde niet.

Formules worden vaak door „knappe” mensen in elkaar gezet, maar de gemeente weet vaak niet eens wat deze formules inhouden.

Zo wordt de verwarring steeds groter en er komt geen eind aan. De mensen zeggen dan: „het begint mij voor de ogen te schemeren”. En dat is ook zo.

De gemeente wordt er door uiteengedreven, door al die „waarheden” en tenslotte wordt zij er door bedot.

Waarom niet met één veeg deze formules en bedenksels van de tafel? Radicaal?

Waarom niet teruggekeerd tot de eenvoud van het Woord Gods, tot de gezonde woorden van Christus?

Laten wij er allen aan denken. Wij ook! We moeten bij de eenvoudige zin der Schrift blijven.

Geen fantasie! Geen „dikke stukken”. Geen hoge torens!

Een oudere collega vroeg me eens, waar ik 's zondags over gepreekt had. En ik vertelde dat graag en... een beetje enthousiast! Maar telkens zei hij: „wacht eens even... waar stáát dat”, „waar haal je dát vandaan?”, „hoe kom je dáàrbij?”

En inderdaad, ik moest bekennen: ik kon niet zeggen, dat het in de Schrift stond.

We moeten ons steeds weer afvragen: wat zegt de Schrift? Wat staat er? **Geen fantasie, maar de werkelijkheid van het Woord.** Want niet mijn „gedachten”, maar het **Evangelie** moet verkondigd worden. We moeten elkaar binden aan wat de heiligen is overgeleverd. En dan met veel geduld en ootmoed.

C. Stam.

Leven uit Christus¹⁾

III

Het is het grote onbegrijpelijke wonder aller wonderen, dat de levende God, Die door de mens zo schandelijk werd en wordt veracht en gehoond, deze rebel toch niet loslaat! Dat Hij de mens toch weer terugbrengen wil en ook metterdaad terugbrengt in de gemeenschap met Zich, waarin mensen alleen leven kunnen.

Om dat wonder te volbrengen heeft God zijn Zoon gezonden naar onze wereld. En Deze is waarachtig mens geworden. Hij werd voluit vlees van ons vlees en bloed van ons bloed. Hij werd onze broeder naar het vlees, Jezus van Nazareth.

Het komt er nu op aan deze Jezus te kennen. Jezus én zijn uniek, heel de kosmos omvattend, beheersend, verlossend werk. Want dat kennen is opstanding uit de doden, het is het eeuwige leven.

Men kan het werk van Jezus Christus typeren met twee zinnen.

De eerste is deze: **Jezus kwam als onze plaatsvervanger, onze plaatsbekleder, om voor ons te doen wat wij moeten doen, maar waar wij niets van terecht brengen, ja, waarvan wij precies het tegenovergestelde presenteren.**

God plaatste ons in de wereld om maar één ding te volbrengen. Namelijk het liefhebben

Wilt U anderen ook eens attent maken op de belangwekkende inhoud van Opbouw? Geef dan U eigen ex. ter inzage! Ook proefnrs. kunt U altijd aanvragen bij Drukkerij Steenbergens Slotlaan 220, Zeist.

van God boven alles en van onze naasten als ons zelf. Hoe duizenderlei het werk van de mensen ook moge zijn, de essentie daarvan moet altijd zijn het betoon van deze tweeenige liefde. Het liefhebben van God in de naaste, de liefde van de naaste in God.

Maar deze liefde woont in ons niet. En wij bewijzen haar niet. Nooit. Wij kunnen alleen maar haten. En dat doen we ook metterdaad.

En nu is Jezus Christus in ons vlees gekomen om in onze plaats deze liefde aan God en de naaste te schenken in volkomenheid. Hij heeft voor ons, in onze plaats, God en de naasten lief gehad tot het einde.

Maar daarbij komt nog wat, of liever: heel veel. We kunnen dat zó zeggen — en dat is de tweede zin waarover ik sprak: **Jezus Christus heeft voor ons geleden, dóórleden, wat wij hadden moeten lijden en waaronder wij, indien Hij niet was gekomen, voor eeuwig zouden zijn ondergegaan.**

Omdat wij de oeropdracht, die God ons gaf, het ononderbroken en volmaakt liefdebetoon, niet volbrengen wacht ons — als niets tussenbeide komt — de eeuwige verdoemenis. Die is de door God vastgestelde straf op ons verachten van God, ons haten van God en de naaste. Wij, die ons van God hebben losgerukt en aan Satan hebben overgegeven, ontvangen uiteindelijk precies dat wat wij in en door onze zonde hadden gezocht en gegrepen. Namelijk het los zijn van God en het overgegeven zijn aan de Boze. Onze vrijwillige daad wordt ons, ons door God opgelegd, lot, namelijk: de eeuwige verdoemenis, die we zelf over ons hebben gehaald: de hel, die we zelf voor ons hebben gemaakt.

Maar zie: Jezus Christus is gekomen. En Hij heeft onze zonde in zich opgezogen. Hij is voor ons tot zonde gemaakt. Hij heeft zich gebogen onder onze schuld. Toen is op Hem neergedonderd de eeuwige last van Gods toorn. Hij is voor ons ingegaan in de helse verschrikking, de eeuwige verdoemenis. Om onze overtredingen werd Hij doorboord, om onze ongerechtigheden verbrijzeld; de straf die ons de vrede aanbrengt was op Hem en door zijn striemen is ons genezing geworden.

Dat alles heeft Jezus Christus in onze plaats, als onze plaatsbekleder, gedaan. En toen Hij uitriep: het is volbracht was Hij daar volledig en voor eeuwig mee klaar gekomen. Had Hij radicaal en totaal weggedaan wat scheiding maakte tussen God en ons, en zo het waarachtige heil, de volkomen verlossing, voor ons verworven.

* * *

Waar nu alle accent op moet vallen is dit, dat dat heil, die verlossing, welke Jezus Christus voor ons verwierf, onlosmakelijk met Hem verbonden is. Ja, dat Hij dat heil, die zaligheid, zelf is.

Ik geloof, dat er wat deze stand van zaken, deze machtige realiteit betreft, een ontstellend tekort aan geestelijk inzicht is onder de christenen, speciaal onder de gereformeerden.

Onbewust, maar daardoor des te gevaarlijker, zien velen het zó, dat het heil, de verlossing iets zakelijks is, een „ding” dat men „krijgen” en „hebben” kan. Er wordt over vergeving der zonden, over de wedergeboorte, het eeuwige leven, over de bekering maar al te vaak gesproken alsof dat op zich zelf staande werkelijkheden, onpersoonlijke dingen, objectieve geschenken zijn, die ons gegeven of onthouden worden. Bij deze visie wordt Jezus Christus zo iets als de „leverancier” van deze „artikelen”. Hij wordt een soort Sint-Nicolaas, die ons met allerlei geestelijke gaven als vergeving der zonden, het nieuwe leven, de zaligheid verrast.

Volgens ditzelfde procedé worden voorts ook het verbond en de kerk verzakelijkt, gepersonaliseerd. Het verbond wordt dan in feite niet meer dan een onpersoonlijke relatie, een verdrag, een contract van hoog juridisch gehalte, bestaande uit beloften en eisen, die innig met elkaar zijn verbonden, terwijl de vervulling van de beloften van de volbrenging der eisen afhankelijk wordt gemaakt. Op dezelfde wijze wordt de kerk de gemeenschap van gelovigen, maar dan zo,

dat het hoofddaccent valt op het institutionaire aspect daarvan. Terwijl het lidmaatschap van de kerk en de kwaliteit van het leven daarin vooral vanuit de relatie tot dat institutionaire aspect der kerk wordt bepaald en getaxeerd.

Dit alles is een ernstige en fatale verknoeïing van de werkelijke stand van zaken in deze, welke reeds onnoemelijk veel kwaad heeft aangericht.

Wij zullen het om onzes levens wil moeten verstaan en er uit leven, dat al het heil, dat God aan mensen geven kan en wil, de volheid van zijn genadegaven, geheel en uitsluitend in Jezus Christus is en nooit ofte nimmer van zijn persoon kan worden losgemaakt en op zichzelf gesteld. Het heil in heel zijn veelkleurigheid is alleen, **bestaat** alleen, wordt alleen **gegeven, bezeten, genoten in** Jezus Christus. Hij is onze gerechtigheid. Hij is onze heiliging. Hij is onze vrede. Hij is onze blijdschap. Hij is onze volkomen verlossing. Dit alles „ligt” alleen in Hem. Dit alles is Hij alleen. En we krijgen er alleen deel aan in de levende persoonlijke relatie met Hem.

Evenzo is Jezus Christus het **verbond**. Dat is om zo te zeggen in Hem geconcentreerd. Het bestaat alleen in Hem, door Hem. Het heeft in Hem gestalte gekregen. Jezus Christus is ons van God gegeven tot een verbond van zijn volk. Het verbond is naar al zijn aspecten in Hem verwerkelijkt en voor eeuwig vast geworden. En wij zijn alleen in zoverre in het verbond opgenomen en ontvangen alleen in zoverre de zegeningen daarvan als we met de levende Christus door het geloof zijn ingelijfd en met Hem gemeenschap oefenen. Omgekeerd is het met Christus gemeenschap hebben ook het ten volle leven in en genieten van de volle verbondsgemeenschap met de God van Abraham, Izak en Jakob.

En precies zo staat het ook met de **kerk**. Die is eveneens in de Christus geconcentreerd. De kerk is Christus met de door een alomvattende geloofsgemeenschap met Hem verbonden gelovigen. De kerk is immers het lichaam waarvan Christus het hoofd is, het huis waarvan Hij het fundament is. De kerk is de gemeenschap waarin de Geest van Christus allen doordringt, beheerst, vernieuwt, waarin Christus het één en het al is. Kerklid zijn is daarom vóór alles, ja, uitsluitend door het geloof op Christus betrokken zijn, in Christus gerechtvaardigd, geheiligd, verlost, verzegeld, volmaakt, in de hemel gezet zijn, en het door het geloof in, met, uit, voor, naar Christus leven.

* * *

Bij deze stand van zaken is het duidelijk, dat het in de christelijke religie, in het christelijke leven vóór alles, ja, alleen aankomt op de permanente, levende geloofsrelatie met de levende Heiland. Christen-zijn is met Christus-verbonden-zijn. Het is dit, dat Christus in ons is en wij in Hem zijn. Het is dit, dat Christus gestalte in ons krijgt, dat wij veranderd worden naar zijn beeld, dat wij door zijn Geest vernieuwd, geleid, getroost, vervuld worden. Het is dit, dat Christus ons alles is en steeds meer wordt.

Wanneer het ons heeft gegrepen, dat christen-zijn, gelovige-zijn niet anders, niet meer en niet minder is dan het permanente en heel ons leven omvattende in en met en uit en door en voor Christus leven, dan dringt zich vanzelf de vraag aan ons op hoe dit leven met Christus hier op aarde mogelijk is, hoe het tot stand komt en functioneert.

Het antwoord, dat de Bijbel op deze vraag geeft is kort en duidelijk: Christus treedt met de zijnen in gemeenschap en leeft met de zijnen in gemeenschap door middel van het **woord**, het **evangelie**, dat Hij door zijn Geest permanent tot ons spreekt.

Toen Jezus nog in Israël rondtrok sprak Hij dat woord „zèlf”. Hij zei dat Hij vóór alles gekomen was om het Evangelie van het Koninkrijk te prediken. (Marc. 1 : 38). En Hij deed dat ook metterdaad. En door die prediking van zijn Evangelie greep, riep, overwon Hij degenen die de Vader Hem gaf en maakte Hij ze tot zijn discipelen, tot men-

sen met wie Hij in gemeenschap leven ging. Door zijn Evangelie stichtte Hij die gemeenschap en liet Hij ze functioneren.

Als Christus naar de hemel gaat, treft Hij met grote zorg de nodige maatregelen, opdat ook wanneer Hij weg zou zijn van de aarde, dat woord van Hem, dat Evangelie, dat een kracht Gods tot zaligheid is, zou blijven uitgaan tot de mensen. Hij gaf met het oog daarop aan zijn discipelen zijn Geest, die hun indachtig zou maken alles wat Christus tot hen gesproken had en Hij droeg hun op dat woord te prediken, uit te dragen aan alle mensen.

Tevens zorgde Christus ervoor, dat zijn woord werd geinscriptureerd, opdat het niet verloren zou gaan in de kringloop der eeuwen.

Zie, op deze wijze valt Christus ook na zijn heengaan van de aarde — dat wil zeggen: na de Pinksterdag — de mensen met zijn woord aan. Met dat woord, in dat woord dringt Hij hun ziel binnen. Met dat woord, dat Evangelie opent Hij de harten, opdat het daarin zou kunnen doordringen, daarin zou gaan heersen, reinigen, vernieuwen. Opdat Hijzelf daarin zou komen wonen. Dat open maken van het hart en het open houden ervan, opdat Christus met zijn woord daarin zou komen wonen en zijn verlossend werk doen — dat is nu geloven. Geloven is niets anders dan het open staan en openblijven van het hart, opdat Christus daarin met zijn woord zou kunnen werken, leven, wonen.

Als we zo horen van het woord, het evangelie waarmee Christus ons in zijn gemeenschap doet leven en ons deel geeft aan Hem en het ganse heil in Hem, moeten we dat woord weer geen moment zien als een op zichzelf staand ding of als een onpersoonlijke kracht. Neen, dat woord is niets anders dan een permanent van Christus zelf uitgaande energie. Dat woord bestaat alleen doordat en omdat Christus het zelf spreekt. Het bestaat alleen in zijn mond en als uit zijn mond en zijn hart komende. Zo „is” het woord de levende Christus zelf en „is” de levende Christus zijn woord. Wij hebben in het woord, het Evangelie der Schriften, altijd en volledig met Jezus Christus zelf te doen.

In dat woord van Christus gaat het voorts niet vóór alles om mededeling van feiten, het ons voorhouden van waarheden, het ons opleggen van normen — al ligt dat alles er ongetwijfeld ook in. Neen, het gaat Christus in zijn spreken, in zijn woord vóór alles om ons te grijpen, ons te overwinnen, ons in zijn gemeenschap te plaatsen en te houden. Zijn woord is het woord der genade. Dat wil zeggen: het woord waardoor Christus met Gods genade ons leven binnendringt en die over ons doet triumferen. Het is het woord, waardoor Christus ons doet bezwijken voor zijn liefde, waardoor wij ons aan Christus' liefde gewonnen geven en die liefde ons blijvend onder haar beslag houdt. Kortom: het is het woord, waardoor Christus de onze wordt en wij de zijnen worden. Het is het woord waardoor wij „in” Christus komen en „in” Hem blijven tot in eeuwigheid.

* * *

Wanneer Jezus Christus nu door zijn Geest en woord in ons triumfeert en ons in de levende, actuele, heel ons leven omvattende gemeenschap met zich opneemt, gebeurt er tweeërlei.

In de eerste plaats komt er als van zelf het diepe besef van onze goddeloosheid en verdorvenheid. Te dieper naarmate de gemeenschap met Christus inniger is. In het licht van zijn liefde wordt de zwartheid van onze zonde en schuld al zwarter. Naarmate we Christus méér kennen wordt de kreet: o God wees mij zondaar genadig al sterker. Naarmate de rijkdom van Gods genade ons meer overtuigt, komt het hartstochtelijker over onze lippen: Ga uit Heer, want ik ben een zondig mens.

Hoe sterk dit in de groten van Gods Koninkrijk leefde, blijkt bijzonder duidelijk uit een aangrijpend moment uit Calvijn's liturgie.

In Straatsburg mocht en moest Calvijn een

nieuwe liturgie ontwerpen voor de kleine franse vluchtelingenkerk die hij daar diende. Het was een gemeente van mannen en vrouwen die om der wille van het geloof alles hadden verlaten.

In de door hem opgestelde liturgie schreef Calvijn voor, dat de predikant de dienst zou beginnen met het votum.

En daarna volgde een bijzonder, ons helaas vreemd aandoend, moment.

De gemeente knielde dan namelijk als één man neer en de predikant sprak daarna:

„Broeders, een ieder van u stelle zich voor het aangezicht des Heren met belijdenis van zijn misdaden en zonden, en spreke in zijn hart deze woorden:

„Here God, eeuwige en almachtige Vader, wij belijden en erkennen zonder geveinsdheid voor Uw heilige Majesteit, dat wij arme zondaren zijn, in ongerechtigheid en verdorvenheid ontvangen en geboren; geneigd tot kwaad doen, onnut tot enig goed; en dat wij door onze verdorvenheid eindeloos en onophoudelijk Uw heilige geboden overtreden. Dit doende halen wij door Uw rechtvaardig oordeel ondergang en verdoemenis over ons”.

Ik zou me kunnen voorstellen, dat men deze zonde- en schuldbelijdenis enigszins vreemd vindt.

Was het nodig, zo zou men kunnen vragen, dat deze mensen week in week uit, ja zelfs meermalen in de week, beleden dat zij arme zondaren waren, ontvangen en geboren in ongerechtigheid en verdorvenheid, geneigd tot alle kwaad en onnut tot enig goed? Dat zij door hun verdorvenheid eindeloos en onophoudelijk, dus dag in dag uit, Gods heilige geboden overtraden. En dat zij daardoor dag in dag uit, krachtens Gods rechtvaardig oordeel ondergang en verdoemenis over zich haalden?

Op deze vraag antwoordden Calvijn en allen die met hem de Schrift verstonden en met Christus in gemeenschap leefden met de grootst mogelijke nadruk: ja, inderdaad dit is nodig! Want door Gods genade, in de gemeenschap met Christus, hadden zij leren verstaan wat **zonde is**. Nog meer: zij hadden leren verstaan welk een grote zondaren zij waren in Gods oog. En zij beseften, dat zij voor die God, die de zonde haat met een goddelijke haat, alleen dan mochten verschijnen, als zij voor Hem neerknielden in het stof, al hun zonden, hun eigen zonden, oprecht en ootmoedig beleden en smeekten om zijn genade en barmhartigheid.

Zie, dit is het eerste wat er komt als Christus ons in zijn gemeenschap opneemt:

het kennen en belijden van onze zonde, onze diepe val.

Maar zie, behalve deze kennis en belijdenis van eigen zonde en schuld komt er in hen die in de geloofsgemeenschap met Christus worden opgenomen ook nog wat anders.

Als wij in de Heiland door een waar geloof zijn ingelijfd eigent de Heilige Geest ons namelijk alles toe wat wij in Christus hebben. En dat is niet alleen de afwassing van onze zonde in de weg van de ootmoedige belijdenis daarvan. Maar ook de dagelijkse vernieuwing van ons leven.

Er komt dan namelijk in ons leven ook dat werken van Christus door de Geest waardoor daarin iets **nieuws** komt. Een nieuw leven, een nieuw levensdoel, een nieuwe levensrichting, een nieuwe gehoorzaamheid. Dat is alles uitsluitend en alleen het werk van de Geest van Christus. Daar is niets van de mens bij. Ook al werkt de Geest dat alles via de actieve gehoorzaamheid, de dagelijkse strijd van de gelovigen. Het wordt ook nooit ons eigen „bezit” of een eigen „religieuze kwaliteit”. Ook al is het werkelijk in ons. Dat nieuwe leven heeft voorts ook niets te maken met legalisme en formalisme. We worden daardoor niet gemaakt tot deugdakrobaten of moraal-athleten of religieuze talenten of genieën. Neen, in ons leven, aan onze levensboom gaan groeien de vruchten des Geestes. Er komt het kennen en haten van de zonden, van alle zonden. Er komt het innerlijk losraken van deze wereld met alles wat daartoe behoort. Er komt het gegrepen worden, ik zou haast zeggen het gebiologeerd, het gefascineerd worden door het wonder van het Koninkrijk Gods, zó dat het ons geheel en al in beslag neemt en meesleept. Er komt de wil om te dienen, en ook het metterdaad dienen van alle anderen. Er komt het wonder, dat, ondanks onszelf, uit onze persoon, ons optreden iets gaat opglanzen van de gestalte van Jezus Christus, dat wij onbedoeld en onbewust iets gaan verspreiden van de geur van de Heiland. Er komt dit dat wij brieven worden waarin anderen de Naam en de boodschap van onze Heer lezen.

Kortom: er komt het met Christus opstaan tot een nieuw leven. Er komt de opstanding van de nieuwe mens, het leven als nieuwe mens voor Gods aangezicht, in de zon van zijn genade. Dat wil zeggen: in de gemeenschap van onze Heer Jezus Christus. C. V.

1) Dit artikel is een vervolg op de reeds eerder gepubliceerde artikelen: Mens-voor-God I en II.

knoeien. Maar wel erkennen, dat ze gebreken hebben. Als alle mensenwerk.

Ten slotte kom ik terug op de in het vorige artikel gestelde vragen. De eerste luidde als volgt: „Als iemand belijdenis des geloofs aflegt belijdt hij of zij dan in te stemmen met genoemde Belijdenisgeschriften?”

Voor velen is dit geen vraag. Men vindt het vanzelfsprekend, dat bij het afleggen van de belijdenis des geloofs instemming wordt betuigd met de drie Formulieren van Enigheid. Soms wordt met nadruk gezegd, dat men bij die gelegenheid die Drie Formulieren „bezweert”! Hoe vaak dit ook beweerd wordt, ik ben van mening dat dit niet waar is.

In een van de eerste artikelen heb ik beweerd, dat de meeste jongens en meisjes, als zij belijdenis des geloofs afleggen, de Catechismus ongeveer kennen, van de Ned. Gel. Bel. iets weten en van de Dordtse Leerregels zeer weinig of niets. Ik meen, dat dit moeilijk te ontkennen valt. Welnu, dan zou ik het onredelijk en ongeoorloofd vinden van zulke jongelui te vragen de Drie Formulieren te „bezweren”. D.w.z. onder ede te betuigen, dat zij daarmee instemmen. Ik althans heb zo iets van m'n catechisanten als zij toegang vroegen tot het Heilig Avondmaal, niet gevraagd.

Wat wordt dan wel gevraagd? Als ik me niet vergis wordt vrijwel overal in onze kerken als eerste vraag deze gesteld: „Verklaart gij, dat gij de leer, die in het Oude en Nieuwe Testament en in de Artikelen des christelijken geloofs begrepen is, en in de christelijke kerk alhier geleerd wordt, houdt voor de waarachtige en volkomen leer der zaligheid; en belooft gij, in de belijdenis daarvan, door Gods genade, standvastig te zullen blijven in leven en sterven?”

Daar is sprake van de leer van het Oude en Nieuwe Testament, die in de Artikelen des christelijken geloofs begrepen is. Daarmee betuigt men instemming. Men verklaart haar voor de leer der zaligheid te houden. Ik heb altijd gedacht, dat met de Artikelen des christelijken geloofs de Apostolische Geloofsbelijdenis of de 12 Artikelen bedoeld zijn. Dat meen ik nog. Daar is de leer der zaligheid in samengevat. Met die leer, zoals men die hoort prediken op zondag en zoals men die heeft geleerd op de catechisatie, stemt men in. Ze geloven al wat de Here in zijn Woord beloofd heeft en ze willen gehoorzamen aan de wil des HEREN, die door het Woord des HEREN tot hen komt.

Ik ontken niet, dat deze leer ook in de Drie Formulieren is begrepen. Maar ik ontken wel, dat speciaal instemming met de Drie Formulieren wordt gevraagd. Met een goed geweten zou ik dat van bedoelde jonge mensen niet hebben durven vragen. Hoeveel procent van hen zou de Artikelen tegen de Remonstranten ook maar hebben gelezen? Wat nog wat anders is dan kennen. Het spreekt vanzelf, dat de kerk er van mag uitgaan, dat zij tegen de leer of enig stuk der leer der Drie Formulieren geen bezwaar hebben. Maar te zeggen, dat zij onder ede instemming daarmee betuigd hebben, acht ik veel te grote woorden. We moeten jonge mensen geen lasten opleggen, die te zwaar zijn om te dragen.

M'n tweede vraag, in het vorige artikel gesteld, luidde: „Als een ambtsdrager deze Formulieren ondertekent betuigt hij daarmee dan, dat hij zich van a tot z in elke formulering van deze geschriften vinden kan en dat hij tegen geen enkele uitdrukking bezwaar heeft? Strekt zich het gezag van deze Formulieren uit tot elke uitdrukking, ja tot elk woord en tot elke term?”

Wie het eerste deel van dit artikel aandachtig gelezen heeft weet al wel, dat mijn antwoord op deze vraag ontkennend luidt. Wie deze Formulieren ondertekent verklaart daarmee met de leer, in deze Formulieren begrepen, in te stemmen. Met alle stukken der leer, zoals het ondertekeningformulier zegt. Maar daarmee verklaart hij niet, dat hij elke bewering voor zijn rekening neemt. Hij ontkent bijv., dat Paulus de schrijver van de brief aan de Hebreërs is. Ofschoon het in art. IV der Ned. Gel. Bel. beweerd wordt. Maar dat behoort niet tot de Leer of tot datgene wat beleden wordt. Hij verklaart niet een aanhanger te zijn van de opvatting van de dichotomie, dat namelijk de mens zou samengesteld zijn uit twee zelfstandige helften, lichaam en ziel. Ofschoon de opstellers van de

Belijden en Belijdenis

VIII (Slot)

We eindigden het vorige artikel met deze woorden: „Maar de Kerk moet altijd bereid zijn haar eigen Belijdenis te toetsen aan de enige Bron en Regel der waarheid, de Schriften die wijs kunnen maken tot zaligheid”. En onder kerk versta ik niet in de eerste en voornaamste plaats classes en synoden, maar alle gelovigen. Als iemand bezwaar heeft tegen een uitdrukking van een Belijdenisgeschrift, dan moet hij, dat rustig en openlijk kunnen uitspreken. Dat bezwaar kan van zo weinig belang zijn, dat hij er over zwijgt. Het heeft geen zin op elk vlekje en rimpeltje van de Belijdenis de aandacht te vestigen. Maar als hij meent dit bezwaar ter overweging te moeten geven, dan moet daartoe de vrijheid bestaan. Zo hebben dr. Kuyper en anderen gedaan ten opzichte van een paar zinnen van art. 36 van de Ned. Gel. Bel. Zo heeft in onze dagen ds. Telder gedaan. Opdat alle Bereërs kunnen nagaan in de Schriften of deze dingen zo zijn. We zijn het er toch over eens, dat de Belijdenisschriften feilbaar zijn? Als iemand dan meent een feil of fout of onhelderheid te ontdekken dan mag hij dat toch zeggen?

Ik ben het nog eens met wat ik schreef in Opbouw van 21 oktober 1960: „De Belijdenis is mensenwerk en daarom, als alle mensenwerk, onvolmaakt. Alleen wie de Belijdenis niet kent kan beweren geen enkel bezwaar te hebben. Ik herinner mij in 1936 eens een vergadering te hebben bijgewoond, waar een dozijn goed-gereformeerde mensen — meest predikanten — bij elkaar waren om te over-

leggen of er ook pogingen moesten worden gedaan om revisie van verschillende uitdrukkingen in de Belijdenis tot stand te brengen. Men is onverrichterzake weer heengegaan, maar ik vermeld dit alleen om aan te tonen, dat tegen verschillende uitdrukkingen wel bezwaren leefden”.

Het spreekt wel vanzelf, dat het groot verschil maakt tegen welke uitdrukking bezwaar wordt gemaakt. We zullen het er wel over eens zijn, dat geen bezwaar mag worden ingebracht tegen de Godheid van Christus, om maar één voorbeeld te noemen. Maar als de Ned. Gel. Bel. in art. IV Paulus noemt als de auteur van de Brief aan de Hebreërs, dan was dat wel de mening van de theologen uit de tijd, toen de Belijdenis werd opgesteld, maar dan mag iemand daartegen gerust bezwaar hebben. Dat behoort niet tot de leer der kerk. En als de opstellers uitgingen van de tweedeling van de mens in twee zelfstandigheden, namelijk lichaam en ziel, dan is daaraan niemand gebonden. Als in art. XV van de Ned. Gel. Bel. gezegd wordt: „Zij (de erfzonde) is ook zelfs door de Doop niet ganselijk te niet gedaan, noch geheel uitgeroeid”, dan mag best gezegd worden, dat deze uitdrukking niet uitmunt door duidelijkheid. Iedere onbevangen lezer moet wel denken, dat met „niet ganselijk” wordt gezegd, dat de erfzonde toch wel enigszins is te niet gedaan door de Doop. Wat niet bedoeld wordt en ook niet waar is. Ik voor mij heb geen behoefte tegen deze en dergelijke uitdrukkingen een bezwaarschrift in te dienen. Ik ben ook niet van mening, dat ze dan maar veranderd moeten worden. We moeten aan de kerkelijke papieren niet

Belijdenis die opvatting wel huldigden. Hij verklaart daarmee niet, dat er geen vlekjes en rimpels aan die Formulieren kleven.

Hier volge een deel van het Ondertekenningsformulier voor de Dienaren des Woords: „Wij ondergeschreven Bedienaren des Goddelijken Woords... verklaren oprechtelijk in goeder conscientie voor de Here, met deze ondertekening, dat wij van harte gevoelen en geloven, dat alle de Artikelen en stukken der Leer, in de Belijdenis en de Catechismus der Gereformeerde Nederlandse Kerken begrepen, mitsgaders de Verklaring over enige Punten der voorzeide Leer in de Nationale Synode Anno 1619 te Dordrecht gesteld, in alles met Gods Woord overeenkomen”.

Het gaat daar dus over de Leer der Drie Formulieren. De ondertekenaar verklaart, dat deze Leer, ook alle stukken van deze Leer, met Gods Woord overeenkomen. Dat kan ik rustig voor mijn rekening nemen. Ook al acht ik Paulus niet de schrijver van de brief aan de Hebreëen. Ook al acht ik de term onsterfelijkheid, zoals die ergens voorkomt,

niet helemaal juist. Ook al heb ik tegen een enkele formulering wel bezwaar. Het gaat niet om een wet van Perzen en Meden. De Belijdenis is geen wet, die tot op een letter en een woord als zuiver moet worden erkend. Zo kan men de woorden „in alles” wel pressen. Maar wie dat doet is naar mijn mening een letterknecht. Zo leefde Calvijn niet bij de Belijdenissen der oude kerk. Zo moeten wij ook niet leven bij onze Belijdenisgeschriften.

Ik weet wel dat het in de belijdenis der waarheid wel eens om één letter is gegaan. Maar dat is de regel niet. Ik ben mij ook wel bewust dat hier moeilijkheden liggen. Men kan vragen, waar de grens is. Ik voor mij denk, dat de grens daar ligt, waar het vertrouwen in elkaar ophoudt. Waar het vertrouwen heerst dat een dienaar des Woords of een ambtsdrager voor het Woord des HEREN buigt en eerbied heeft voor de Schrift, daar zal de kerk gemakkelijk kunnen verdragen, dat hij tegen een enkele uitdrukking bezwaar heeft.

H. J. Jager.

leg **verzwegen** is wil leggen op de (beweerdelijk) abnormale partij.

Een laatste kanttekening betreft de voorstellen van de commissie-Briët, die ten doel hebben verbetering te brengen in de huidige praktijk, die via de „grote leugen” een echtscheiding „bij onderling goedvinden” in feite mogelijk maakt. Ik heb de indruk dat dr Meulink de commissie bij de beoordeling van deze voorstellen niet geheel recht doet waar hij stelt dat in bepaalde gevallen „de grote leugen” toch gehandhaafd wordt (bl. 287 3de kolom) en „een stuk onwaarachtigheid” behouden blijft, (bl. 288, 2de kolom). Ik meen dat de commissie een ernstige poging doet om deze onwaarachtigheid en deze leugen uit te bannen, al erkent zij dat zelfs de wetgever die dit doel beoogt niet geheel zeker zal zijn het ook te bereiken.

De commissie wil immers enerzijds ontbinding van het huwelijk mogelijk maken na twee jaar scheiding van tafel en bed (thans vijf jaar) en anderzijds de echtscheidingsprocedure normaliter zodanig vertragen, dat deze ook twee jaar zal kosten; haar verwachting is dat dan aan de procedure via scheiding van tafel en bed (waarbij de grote leugen niet in het geding is, zij kan immers plaats hebben bij onderling goedvinden) de voorkeur zal worden gegeven boven de rechtstreekse procedure tot echtscheiding waarbij een der wettelijke gronden wordt gesteld (in de regel overspel), maar niet werkelijk bewezen. Zou deze verwachting van de commissie zo ongegrond zijn? Van die vertraging van de echtscheidingsprocedure kan worden afgezien indien de eiser werkelijk bewijs levert (indien „de rechtbank in verband met de uitkomsten der bewijslevering in **gemoede** overtuigd is van de waarheid der gestelde daadzaken”) en bovendien een gewichtig belang van de eiser de inwilliging van zijn verzoek (strekking tot het verkrijgen van een vonnis op kortere termijn) vordert.

Boven dit voorstel van de commissie-Briët geeft dr Meulink de voorkeur aan invoering van ernstige ontwrichting als echtscheidingsgrond. Hij stelt (bl. 288); „Deze ontwrichting zou dan bewezen dienen te worden, maar daarnaast zou men na een wachttijd van twee jaar kunnen aannemen, dat het huwelijk metterdaad ernstig ontwricht is. Een dergelijk rechtsvermoeden is na twee jaar alleszins gewettigd. Wanneer een huwelijk zo lang uit elkaar ligt, moet men wel aannemen dat redelijkerwijs geen herstel is te wachten”. „En ook bij een rechtstreekse vordering tot echtscheiding, waarbij dan volgens de plannen van de commissie een termijn van twee jaar in acht zal moeten worden genomen, moet toch de enig verantwoorde conclusie zijn, dat het huwelijk hopeloos ontwricht is”. Ik zie toch na deze suggesties niet meer in waarom Meulink het voorstel van de commissie maar niet aanvaardt. Want ook die wil na twee jaar de echtscheiding aanvaarden, vrijwel steeds via scheiding van tafel en bed, dus zonder leugen. Het enige verschil lijkt mij, dat Meulink bij **bewijs** van de ontwrichting de termijn van twee jaren (de „afkoelingstermijn”) wil laten vallen. In dit opzicht is hij dus iets „vrijzinniger” dan de commissie. Ik zou dan toch maar liever de commissie volgen, en daarmee het gevaar vermijden, dat sommige of vele rechters het bewijs van de ontwrichting even gemakkelijk gaan aannemen als thans dat van overspel.

H. D. van Wijk

Kanttekeningen terzake van het echtscheidingsvraagstuk

II

Een tweede kanttekening bij de beschouwingen van dr Meulink betreft de scheiding van tafel en bed. Mij treft het dikwijls dat over het al of niet geoorloofd zijn daarvan onder ons, dit in onderscheiding van de echtscheiding, nauwelijks gediscussieerd wordt. Ik krijg dan de indruk dat deze scheiding van tafel en bed nogal gemakkelijk geaccepteerd wordt. Is deze indruk juist, dan zou dit kunnen voortkomen uit de omstandigheid, dat degene, die van tafel en bed gescheiden is niet kan heengaan en een ander trouwen, en zo (Matth. 19 : 9) overspel plegen. Maar aan de positieve eis die de huwelijksverhouding meebrengt: de echtgenoot(e) aanhangen, liefhebben, met haar/hem één vlees zijn wordt ingeval van scheiding van tafel en bed toch evenmin voldaan als ingeval van scheiding van echt. Ik meen dus dat we consequent moeten zijn: of ten aanzien van de scheiding van tafel en bed wat strenger, of ten aanzien van de echtscheiding wat minder streng dan onder ons gebruikelijk is. En ik betoogde dan in mijn vorig artikel dat het laatste standpunt wat recht van spreken mag hebben. Ook om deze reden, dat waar werkelijk grond voor beëindiging van de samenwoning in de zin van onze wet bestaat, b.v. doordat de ene echtgenoot jegens de ander buitensporigheden, mishandelingen en grove beledigingen begaat, men gemakkelijk en voortdurend kan komen tot zonden die het geestelijke leven verduisteren.

Wanneer dr Meulink van zijn stelling uit, dat naar de Schrift alleen op grond van hoerij, ontucht, echtscheiding mag worden gevraagd, rondkijkt in wat ruimer kring dan die van de kerk, in de Nederlandse samenleving waarin we zijn opgenomen, dan komt hij spoedig tot de conclusie dat een compromis moet worden aanvaard: de Nederlandse wet moet wel ruimere echtscheidingsgronden behelzen dan naar ons beginsel strikt genomen acceptabel zouden zijn. Hierbij moet mij de mogelijk wat ondeugend aandoende vraag van het hart of dit dezelfde Meulink is die in de Persschouw van hetzelfde nummer van 22 december 1961 door C. V. wordt geprezen o.m. om wat hij op een vergadering van de vereniging „Door De Eeuwen Trouw” sprak, en in het bijzonder om zijn stelling, dat politiek niet is de kunst van het mogelijke, maar een zaak van geloof. Ik wil van verdiende lof niet afdoen, maar ik wil wel onderstrepen dat in de politiek, die met rechtsvorming veel te maken heeft, met een compromis dikwijls genoeg zal moeten worden genomen. Om woorden van Meulink uit zijn artikel van 22 december 1961 te citeren (die ik zelf misschien iets anders kiezen zou): „Juist de echtscheidingsregeling demonstreert op duidelijke wijze, dat voor een christelijke staat niet maar een christelijke overheid, doch ook een christelijk volk nodig is”. Een wet die overspel of ontuchtig levensgedrag tot enige echtscheidingsgrond maakte zou in Nederland niet gehandhaafd worden en niet gehandhaafd kunnen worden of zij zou overspel in de hand werken.

Met deze uitgesproken compromis-behoefte voor ogen verbaast het mij wat, dat dr Meulink de suggestie van de commissie-Briët verwerpt om verzwegen seksuele afwijkingen als grond voor nietigverklaring op te nemen, terwijl hij later in hetzelfde artikel van 22 december 1961 wel ernstige ontwrichting van het huwelijk blijkt te willen aanvaarden als echtscheidingsgrond. Misschien is de verklaring (maar het blijkt niet duidelijk) dat de eerstgenoemde verwerping geschiedt van het beginsel, van de Heilige Schrift uit gereedeneerd, terwijl de aanvaarding van de ernstige ontwrichting geschiedt in het kader van het noodzakelijke compromis. Mij lijken die verzwegen seksuele afwijkingen een haast onontwikkbare grond voor ernstige ontwrichting; de commissie denkt bij haar suggestie voornamelijk, maar niet uitsluitend, aan homoseksuele geaardheid. De argumenten van Meulink tegen deze grond voor nietigverklaring overtuigen mij niet: (pag. 287) „Niet alleen, dat een dergelijke bepaling doet denken aan de nietigverklaring van een koopovereenkomst op grond van een verborgen gebrek;” Ik vraag: wat zou dat? En bovendien: het mag er aan doen denken, maar het is toch nog wel wat anders; en is het helemaal ongeoorloofd bij het zich voorstellen van deze situatie te denken aan het woord van Paulus in 1 Kor. 7 : 9: het is beter te trouwen dan van begeerte te branden? En wanneer Meulink verder argumenteert: „maar hoe zal men ooit het bewijs van een dergelijke afwijking leveren, als de abnormale echtgenoot ontken?” zou ik allereerst willen vragen: is dat reden de nietigverklaring ook uit te sluiten voor het geval dat die abnormale echtgenoot erkent? En voorts treft mij dat Meulink een paar kolommen verder (pag. 288) door een soortgelijk argument van de commissie-Briët tegen de onheilbare tweespalt (of ernstige ontwrichting) als scheidingsgrond niet overtuigd is, en nogal laconiek opmerkt: de rechter staat wel vaker voor moeilijke bewijsproblemen. Opgemerkt mag nog worden dat de commissie de last van het bewijs dat de abnormale aan-

Twee oude theologen over het probleem van Ds. Telder

U weet, wat het probleem is, waar Ds Telder mee worstelt. Nl. dit: bestaat de mens na zijn overlijden nog als actief schepsel Gods, dat op zijn wijs de lof des Heren verkondigen kan, of is hij naar alle facetten van zijn bestaan uitgeschakeld?

Natuurlijk is dat vraagstuk reeds oud. Altijd heeft men zijn gedachten, over de doodstreep heen, verder willen sturen. En het gebeurt ook altijd vanuit bepaalde gedachtencomplexen.

Toevallig kwam ik dezelfde kwestie tegen in de correspondentie van Augustinus. Daar wil ik wat over vertellen. Niet om het antwoord te geven op deze m.i. onoplosbare vraag; maar om eens te laten zien, hoe men

hier vroeger zijn gedachten manoeuvreerde.

Ds Telder heeft zijn oplossing gegeven met gebruik van bepaalde verhelderende gedachten uit de Wijsbegeerte der Wetsidee. Deze oude „filosofen” komen vanuit een heel andere ligging tot hun vraagstelling. En hun beleving is ook heel anders dan de onze.

Augustinus is een eerwaardige bisschop, tegenwoordig zouden we hem trouwens eerder „deken” noemen. Hij was tegelijk ook hoofd van een kloostergemeenschap. Zijn correspondent Evodius had daar ook deel van uitgemaakt. Maar was later wegberoepen om ook de herderstaf op te nemen.

Deze Evodius nu heeft een jonge secretaris gehad, op wien hij zeer gesteld was. Toen deze eens naar zijn ouders te logeren was, werd hij ziek en stierf na zestien dagen. Het was een gelovige jongeman geweest, dus Evodius was zeer verblijd over zijn bevrijding. — Hoe heel anders beleefde hij zulk een sterfgeval reeds, dan wij zouden doen!

Doch drie dagen na de begrafenis kreeg het oude besje Urbica een droom. Daarin zag ze een algemeen bekende diaken van haar kerk, die reeds drie jaar dood was, bezig om met slaven, nonnen en weduwen een paleis in te richten. En wel zo schitterend, dat men zou denken, dat het geheel louter zilver was. Op een vraag van Urbica, wat hij maakte, antwoordde de zalige diaken, dat dit verblijf bestemd was voor de zo juist overleden jongeling. Daarop treedt een eerbiedwaardige grijsaard het (droom)paleis binnen, die aan twee in het wit geklede jongelingen beveelt om het lichaam van de gestorven jongeling uit het graf te halen en naar de hemel te brengen. En toen dat gebeurd was, geurde een roos met nog niet ontloken bloemen op het graf!

Dit was aanleiding genoeg voor Evodius om aan Augustinus enige vragen te stellen. Zo lang we in het lichaam zijn, vraagt hij, is ons gevoel helderder naarmate we bezig zijn in onze studie. Daarmee bedoelt hij het onderzoek der Schrift. Maar het is waarschijnlijk dat het lichaam daarbij toch steeds een hinderpaal blijft. Maar hoe staat het, en wat zijn wij, als we uit het lichaam uitgaan en heel de lichaamslast en werkzame zonde zijn ontkomen?

De eerste moeilijkheid, waar hij mee zit, is deze: is er nog een soort van lichaam, dat blijft bij de onlichamelijke zaak, dat is bij de substantie van de ziel zelf, wanneer die het lichaam achterlaat? Of zou het zó kunnen zijn, dat de ziel één van de vier oersubstanties is, en wel lucht of aether?

Hier is de gedachtengang van Evodius wel duidelijk. De kosmos bestaat voor veel oude filosofen uit de vier substanties: aarde, water, lucht en vuur-aether. Alles is daar een mengsel van. De zuiverste stof is de aether. Volgens dezelfde denkers is dat de drager van het denkvermogen. Bepaalde denkers, vlotweg: de Platonici, vonden het niet moeilijk om zich een werkelijkheid in te denken, die vrij was van het stoffelijke. Anderen echter, even vlotweg: de Stoici, achtten alles stoffelijk! En nu heeft het Platonisme juist in de abstractie van een onstoffelijke wereld het niet tegen de Stoa kunnen bolwerken! Zodat voor minder scherpdenkende lieden óók datgene, dat (volgens deze denkers) het individuele ding of de individuele mens tot stand brengt, wat Platonisch de „vorm” is, en beslist onstoffelijk, nu ook stoffelijk werd gedacht.

In verband hiermee krijgt Evodius een tweede moeilijkheid: als de ziel onlichamelijk is, als ze dus werkelijk alle lichamen is, alle stoffelijkheid mist, dan is „één ziel de ziel van alles”. Dan is er immers geen mogelijkheid, dat de ziel een vorm heeft. Want de vorm dacht Evodius zich als iets lichamelijks! Maar zonder lichamelijke vorm kan de ziel niet individueel zijn. En waar blijven dan de rijke man en de arme Lazarus? Hoe kunnen dan zonden en goede werken worden vergolden? En als we zo'n „massale” ziel niet aanvaarden, dan ligt het toch eigenlijk redelijk voor de hand, dat elke ziel, wanneer zij het lichaam verlaat, toch nog een soort van lichaam heeft! Zodat de eigenlijke ziel altijd een lichaam van leven vervult.

Dit klemt te meer voor Evodius, omdat toch ook de engelen een lichaam hebben. Immers ze worden geteld. Christus zelf spreekt over twaalf legioenen engelen. En wat te tellen is, heeft een individueel bestaan, heeft dus minstens een aparte vorm. M.a.w. is lichamen! Ook Mozes had op de berg der verheerlijking een lichaam, hoewel hij begraven was. — U weet, dat tegenwoordig vele theologen dat begraven-zijn ontkennen. Om „er uit” te komen.

Nu zegt men wel, aldus Evodius, dat de opstanding der doden het duidelijk bewijs is, dat de ziel géén lichaam heeft, omdat anders de zielen niet meer overkleed behoeften te worden, maar de engelen, die zich in duidelijke mensengestalte hebben vertoond, zijn daar een tegenbewijs voor. Ze hadden reeds een lichaam en werden toen nog weer overkleed. Zodat Evodius maar zeggen wil, dat het best kan wezen, zoals we terecht geloven,

dat er straks de opstanding van dit vlees zal zijn, maar dat toch de ziel nimmer helemaal zonder lichaam bestaat.

Trouwens ook op wetenschappelijke gronden is er goede reden om dat aan te nemen: van de vier oerstoffen verlaat alleen maar de aether, het vuur, d.i. dan de lichaamswarmte na de dood het lichaam!

Oude filosofische gedachte was het, dat de fijnere stof door de grovere werd gehinderd. Dus moest ook het denk- en geestesleven van de mens door zijn lichaam worden belemmerd. In deze gedachtengang was echter na het sterven een heerlijke bloei van het denken mogelijk. Maar hoe zit het er mee? Daarover heeft Evodius ook zijn gedachten laten gaan. En daarbij zijn zekerheid een beetje verloren. De gedachte heeft hem n.l. bekropen en in verwarring gebracht, dat het wel eens zó kon wezen, dat de ziel zelf door een slaap wordt bevangen. Dan zou ze er net zo aan toe zijn als tijdens de slaap van dit tijdelijk lichaam: als het ware begraven en slechts „in hope levend”, maar niets doende, niets wetend, vooral als ze door geen enkele droom wordt beroerd. Deze gedachte jaagt hem schrik aan, want het zou betekenen, „dat de ziel als het ware is uitgedoofd”.

Dat volkomen uitgeschakeld wezen is voor Evodius blijkbaar een schrikbeeld! Daarom komt deze vraag: als de ziel nog een soort lichaam heeft, dan moet ze toch ook iets kunnen waarnemen? Reuk, smaak en tastzin in zulk een lichaam acht hij niet waarschijnlijk. Doch er is wel Schriftbewijs voor te vinden, dat zien en horen na het sterven wél blijven. Er staat immers geschreven, dat daemonen, duivels, hóren, ook als ze alleen maar in hun eigen lichaam zijn. En een bewijs uit de ervaring is, dat men dikwijls gestorvenen hun huis ziet uit- en ingaan, zoals ze dat gewoon waren, en dat men op een bepaald ogenblik van de nacht in de kerk de doden kan horen zingen. Daar heeft hij een zeer betrouwbare ouderling als getuige voor!

Ook heeft men de verschijningen! Onze overledenen verschijnen in de droom en spreken. Hij heeft het zelf beleefd, dat overleden broeders uit het klooster hem dingen hebben gezegd, die precies zo waren, als ze zeiden! En toen de bovengenoemde secretaris sterven ging, zag hij nog voor zijn dood een reeds eerder gestorven collega, die zei, dat hij hem kwam halen. Die verschijning is in huis bovendien nog waargenomen door een grijsaard, die bijna wakker was(!) Nu, zulks bewijst toch wel iets.

Maar het sterkste bewijs komt nog. En tot eer van Evodius moet gezegd worden: het is Schriftbewijs. „Dus, dat de ziel niet helemaal zonder een lichaam wezen kan, wordt naar mijn mening hierdoor bewezen, dat God alléén steeds vrij is van elke lichamen. En het tweede, dat nu wel al vragenderwijs voor hem is komen vast te staan: hij meent, dat na de overgang de ziel veel wakkerder zal zijn, omdat ze na het afleggen van zo'n zware last lichamen vrij is in handelen en kennis. En dat wordt ook bewezen door de geestelijke rust, die dan genoten wordt en die vrij is van alle verwarring en dwaling.

Evodius heeft blijkbaar een sterke fantasie, en hij stelt zich daardoor de dingen zeer reëel voor. Als er in de Schrift staat: opdat zij U zullen ontvangen in de eeuwige tabernakelen, dan houdt dat voor Evodius in, dat er werkelijk een commissie van ontvangst is, en dat de dode metterdaad wordt afgehaald. Het verblijf der zaligen is een werkelijk paleis.

Verder is wel duidelijk, hoezeer zijn exegese van de Schrift wordt bepaald door de antwoorden, die hij reeds vooraf op verschillende bespiegelende vragen had gegeven. Hij is gebonden door zijn filosofische overtuiging, o.a. dat individualiteit noodzakelijk lichamen inhoudt.

* * *

Augustinus, die over deze dingen om opheldering wordt gevraagd, zegt, dat de behandeling van dergelijke duistere kwesties, indien ze al door mensen als hij tot helderheid kunnen worden gebracht, ontzettend veel zorg en moeite kosten. Ze eisen dan ook een geest, die vrij is van de beslommingen van zijn ambt. Wat, dunkt me, niet zo'n dwaas gevoel is van Augustinus.

Toch geeft hij kort zijn mening. Hij gelooft volstrekt niet, dat de ziel het lichaam verlaat met toch nog een lichaam of lichamen. Daarmee is (hier) voor hem

Redactieleden:

Dr. J. BOSCH, P. GROEN, Prof. Dr.
H. J. JAGER, Prof. C. VEENHOF

Adres van Redactie:

H. J. Jager, Jan v. Arkelstr. 7, Kampen

Medewerkers:

Ds. D. van Dijk, Groningen
Drs W. K. van Dijk, Groningen
P. A. Hekstra, Rotterdam
Dr. D. Holwerda, Zuidhorn
Ds. P. K. Keizer, Groningen
Drs J. F. J. Lamet, Eindhoven
Ds. J. Meester, Amsterdam-Z.
Mr. Dr. J. Meulink, Enschede
D. W. L. Milo, Nunspeet
Prof. Dr. K. J. Popma, Utrecht
Drs G. Puchinger, Den Haag
Dr. H. R. Rookmaaker, Leiden
Dr. Ir. J. Stellingwerff, Amsterdam
Ds. B. Telder, Breda
Ds. G. Visee, Kampen
Ds. C. Vonk, Schiedam
Ds. D. K. Wielenga JDzn, Rotterdam
Prof. Mr. H. D. van Wijk, Amstelveen

Geref. Persvereniging Opbouw:

adres secretaris en penningmeester:
Van Lynden van Sandenburglaan 16,
Utrecht

Administratie: Slotlaan 220, Zeist

de kwestie afgedaan. En die verschijningen dan met hun voorspellingen?

Men moet eerst maar eens een verklaring geven, hoe in onze geest zovele dingen onder het denken kunnen ontstaan. Dan komen immers van allerlei voorstellingen op? Wie concrete gedachten heeft over deze gewone verschijnselen, die moge zich wagen aan de verklaring van die uiterst zeldzame verschijningen van doden. Het is immers zo, dat Augustinus bij het dicteren van deze brief Evodius als het ware lijfelijk vóór zich heeft, terwijl die toch zeker niet aanwezig is; verder heeft hij op grond van zijn kennis van Evodius een preciese voorstelling, hoe deze brief op Evodius zal inwerken! En daar is niets boven-natuurlijks bij. Maar hoé het gebeurt, dat weet hij niet; maar het gebeurt zeker niet door lichamen, dat is stoffelijke oorzaken.

De duidelijkste demonstratie, die hij geven kan, is het verhaal van zijn vriend de medicus Gennadius. Deze twijfelde eens aan het voortbestaan na de dood. Doch in die nood verliet de Heer hem niet. Derhalve verscheen hem in de droom een deftig jongeling, die zei: Volg mij. Dat deed Gennadius dan ook en hij kwam zo op een plaats, waar hij rechts van zich een liefelijk gezang hoorde. Wat was dat voor een gezang? Zijn geleider antwoordde: de gezangen der zaligen. Een volgende nacht komt de zelfde verschijning weer en vraagt of Gennadius hem herkent? Ja, natuurlijk! Waar had hij hem dan leren kennen? En Gennadius vertelt het hele verhaal van de hymne der zaligen. Heb je dat in de droom gezien of wakend? In de droom. Juist zo! zegt de verschijning. Maar wat je nu ziet, dat is óók een droom! Dat kon Gennadius begrijpen, en stond meteen voor deze vraag van de jongeling: Waar is je lichaam? Op bed! „Weet je dan wel, dat je ogen op dit ogenblik star zijn en niets kunnen zien? Ja zeker wel! Met welke ogen zie je mij dan nu? Gennadius wist daar geen antwoord op te geven. En de verschijning ging verder: Zoals je me nú echt ziet, terwijl toch de ogen van je lichaam niets doen en niets zien, zo zal er, wanneer je gestorven bent en je vleselijke ogen niets meer zien, toch een leven in je wezen, waardoor je leeft, en een mogelijkheid tot waarnemen, waardoor je waarneemt. Pas er nu voortaan voor op, om er aan te twifelen, dat er een leven na de dood is”.

Wanneer we Evodius uit zijn vragen goed hebben leren kennen, dan weten we, dat hij na zo'n droom stellig overtuigd zou zijn. Vandaar dat Augustinus hem met dit verhaal bewerkt. Maar Augustinus zelf is nuchter genoeg om te erkennen, dat „misschien iemand zal zeggen, dat dit verhaal niets bewijst”. En wij moderne mensen opperen zelf dat bezwaar! Het bewijst inderdaad niets! Maar, zegt Augustinus, ieder heeft zichzelf als een diep probleem. Dagelijks waakt, slaapt en denkt de mens. Laat hij nu eens zeggen, waar in zijn dromen die gelijkenissen van dingen, hoedanigheden, en zo voort, van-

daan komen. Die lijken precies op lichamenlijk bewegende dingen, maar ze zijn toch zonder concrete materie. Laat men dat maar verklaren, als men kan. En wanneer men dat niet kan, wat maakt men zich dan druk met over de meest zeldzame en ondoorgroendelijke dingen een stellig oordeel te willen uitspreken?

Augustinus stamt uit de Neo-Platonische school. Maar als zielszorger heeft hij zich hoe langer hoe meer aan de Schrift toevertrouwd. Hij wordt veel nuchterder. Dat blijkt ook hier duidelijk. Omdat hij alle bewijzen, die hem als Neo-Platonicus even goed moesten liggen als Evodius, met één handbeweging wegdoet. Houd je eerst maar aan de verklaring van de onbegrijpelijkheden uit het gewone dagelijkse leven! Daar heb je werk genoeg aan. En werkelijk, om te pluizen in zulke diepzinnigheden, daartoe laat het pastoraat mij geen tijd. Zo is het standpunt van Augustinus geworden.

Wat verschillen beide heren in hun opvattingen. Wat zijn het voor ons gevoel vaak rare gedachten, die ze koesteren, en vreemde redeneringen die ze houden. Maar wat ovalt: tegen elkaar blijven ze uiterst beleefd.

Wie het controleren wil leze de brieven 158 en 159 uit de correspondentie van Augustinus. Ook valt op, dat deze dragers van zulke eigenaardige denkbeelden met ere ambtsdragers in de kerk waren, en tot hun dood zijn gebleven. Vereend in de strijd tegen Pelagius, die al de krachten opeiste, en geen verlof gaf voor strijd op een secundair front.

Naar mijn mening zou hun strijd over het zielevraagstuk ook een nutteloze zijn geweest. Om ook eens bij de Wijsbegeerte der Wetsidee aan te knopen: het vraagstuk ligt buiten onze ervaringshorizon. Dus méér weten dan de openbaring geeft, is principieel uitgesloten.

A. P. Muys.

Kerk en fabriek

I

Als bijna veertig jaren fabrieksarbeid voldeende mag worden genoemd om over de status en mentaliteit van de industriearbeider met enig recht te spreken, dan is mij geoorloofd vrijuit te spreken.

Dat betekent dan, dat ik 'n partij mag meezingen in het grote koor dergenen, die op het thema „de industriearbeider” een respectabel repertoire hebben opgebouwd.

Als de fabrieksarbeider in deze periode van welvaart al reden tot klagen heeft, dan in geen geval over het feit, dat hij tot een vergeten groep zou behoren.

Het tegendeel is waar.

Aan geen enkel deel van onze nijvere beroepsbevolking wordt zoveel schrijf- en drukinkt gepend, als aan de fabrieksarbeider.

Die belangstelling heeft zowel goede als kwade kanten.

Tot de goede kanten acht ik te behoren het feit, dat onderscheiden sociaal voelende paters, benevens dito wereldlijke academici met het borduren op dit thema hun docterstitel in de wacht wisten te slepen.

Ook is het een goede kant, dat uitgever en boekhandelaren aan dit wetenschappelijk borduurwerk 'n aardige grijpstuiver verdienen.

Want er is klaarblijkelijk grote vraag naar en het lezend publiek heeft, eveneens klaarblijkelijk, zeer grote belangstelling voor de dichtbijwonende nieuw- of herontdekte maatschappelijke pygmeeën: de fabrieksarbeiders.

En nu naderen wij vanzelf de kwade kanten van die belangstelling. Aangetrokken door het succes, dat de moderne sociologen ten deel valt, wagen ook minder gespecialiseerde academici publiek een schot in die richting.

Zeer begrijpelijk overigens; als ik boeken-schrijver was, zou ook ik bij voorkeur een onderwerp kiezen, dat in de mode was.

Helaas, onder die minder gespecialiseerde academici beunhazen nogal wat dominees.

Hoe ze daar komen?

Wel; dat gaat in de regel zo.

Zo'n dominee, doorgaans jong en enthousiast, begint met 'n paar sociologische studies te lezen en deze studies, omdat hij de werkelijkheid niet kent en niet kan kennen, onvoorwaardelijk te geloven en machtig interessant te vinden. Hij is dominee, en daarom komt hij tot de conclusie, dat hier „een taak ligt voor de kerk”.

Nimmer heeft hij getwijfeld aan de juistheid van de gangbare mening nopens de functionering van de kerk in de samenleving; dus betekent zijn conclusie: hier ligt een taak voor de synode als hoogste, voor de classis en kerkeraden als lagere representanten der kerk. Met bewogenheid roept hij dan deze kerkelijke organen op tot activiteit in deze. En dat is niet, dat is nooit aan dovemans deur geklopt. De synode wil niets liever dan actief representante der kerk zijn, maar zij moet er haar mannetje voor hebben. Daarom kan de bewogen roeper er vrijwel zeker van zijn, dat hij als „deskundige” de speciale ambtsopdracht krijgt de kerk in de industrie te vertegenwoordigen.

Dan is de zaak rond. Rome heeft haar paters-sociologen, het humanisme zijn gepro-

moveerde sociologen en ook „de kerk” heeft haar sociologen.

Deze sociologen, van welke kleur of denominatie ook, nemen elkaar ijselijk serieus. Men zou dat vergoelijken kunnen; de sociologie is nog een jonge wetenschap en derzelver beoefenaars zijn doorgaans ook jong. Alle begin is moeilijk.

Maar lelijker wordt het, als het lezend publiek de moderne socioloog ook serieus neemt.

Want de moderne socioloog geeft, én van de fabriek, én van de fabrieksarbeider een vertekend beeld. Als die socioloog kerkelijk is, geeft hij van de kerk ook nog een vertekend beeld.

De fabriek zou een kweekplaats van alle mogelijke geestelijke en maatschappelijke ondeugden zijn. In de fabriek zouden normen en gewoonten gelden, die de toets der christelijke ethiek niet kunnen doorstaan. De moderne fabrieksarbeid zou „geestelijk gedraïneerd” zijn. Kortom, de fabriek is de moloch der moderne techniek en de beklagenswaardige fabrieksarbeider is het arme mensenoffer.

En natuurlijk; de arme mens, die in de sterke klauwen van de fabriek valt, ondergaat in sterke mate de demoraliserende invloed van de fabriekssfeer. De zin en inhoud van de arbeid ontgaat hem, zijn geloof en geestelijke waarden, die hij van huis meekreeg, kan hij in die sfeer niet tot gelding brengen. Hij wordt gedegradeerd tot nummer van het penningbord of prikklok en zijn persoonlijkheid verdrinkt, of laat zich, na korte tijd van vergeefs tegenspartelen, verdrinken in de stroom der massa.

Sinds de dagen van Dr Abraham Kuiper wordt het „sociaal voelend zijn” gerekend te behoren tot de deugden, die de mens sieren. Dus zijn er sinds die dagen altijd dominees geweest, die deze deugd publiek en met ijver betrachten.

Ik vraag U, waar is in onze tijd een beter object te vinden om deze sierlijke deugd af te reageren, dan de industriearbeider?

Tevens vraag ik: is het wonder, dat de met deze deugd gesierde dominee, die vanzelfsprekend onvoorwaardelijk gelooft wat de moderne sociologen aangaande de fabriek en fabrieksarbeiders zeggen en schrijven, met innerlijke ontferming bewogen wordt met het lot van de armzalige industriearbeider?

Is het wonder, dat deze goedgelovige dominees op een speciale manier deze armzaligen willen benaderen en door middel van de gespecialiseerde ambtsdrager de boodschap van: „Het Koninkrijk Gods in de fabriek” willen brengen?

Dat laatste is de titel van een veel gelezen boekje van een drietal (syn.) gereformeerde predikanten.

Het zal duidelijk zijn, dat ik heus wel begrip kan opbrengen voor sociologerende predikanten, al zijn zij nog zo naïef en nog zo critiekloos en . . . al zijn zij niet vrijgemaakt.

Maar zij moeten het niet al te gek maken en niet beledigend worden voor de objecten van hun gespecialiseerde ambtelijke zorg.

En per se beledigend is b.v. Ds J. v. d. Staal als hij in eerdere genoemd boekje schrijft: „Het merkwaardige feit doet zich namelijk voor, dat veel arbeiders zelf de moeilijkheden niet onderkennen, die het industriële leven meebrengt voor het beleven van hun christendom.

De fabrieksouderling zal hen moeten helpen om hun situatie te „herkennen”, en hen zoveel mogelijk de weg moeten wijzen om ook in de fabriek te komen tot een positief beleven van hun christelijke belijdenis”. (blz. 32).

Kijk, dat Ds v. d. Staal de fabriek ziet als een bedreiging voor het geestelijk leven van hen, die daarin werken, zij hem vergeven.

Dat hij de fabrieksarbeider ziet en beschrijft als de aan alle kanten bedreigde, nemen wij hem niet eens erg kwalijk.

Velen vóór hem hebben zowel het een als het ander met klem beweerd en elkander critiekloos nagesproken, dus is het niet onverklaarbaar, dat hij dit onvoorwaardelijk gelooft en tot duidelijke, zij het onbewezen vooronderstelling maakt voor zijn opvatting met betrekking tot de gespecialiseerde ambtelijke benadering van de fabrieksarbeider.

Maar wel neem ik Ds v. d. Staal zeer kwalijk, dat hij de fabrieksarbeiders, of althans vele van hen, als zo geestelijk onderontwikkeld beschouwt, dat zij zelf de moeilijkheden, die hij wél ziet, niet zien.

En uit wat ik tevoren schreef, zal het duidelijk zijn, dat ik, ondanks bijna 40 jaar fabrieksarbeid, de moeilijkheden, die hij ziet, niet zie, en het bestaan van de situatie, die hij vóóronderstelt, ontken.

Dus ben ik één van die velen.

Nu neem ik zonder reserve aan, dat Ds v. d. Staal alles wat hij schrijft ernstig meent.

Er zal dus een fabrieksouderling moeten komen, die mij zal moeten helpen de situatie te „herkennen”, die mij zoveel mogelijk zal moeten leren om in de fabriek mijn christelijke belijdenis te beleven.

Hoe komt Ds v. d. Staal aan zo'n ouderling? Om te „herkennen” zal men toch eerst grondig moeten „kennen”.

Als niet de fabriek en de fabrieksarbeid, als niet de prediking van en het leven bij de Schrift deze kennis verschaffen, waar moet zij dan worden geleerd?

In Nijenrode, in besprekingen van de Raad voor Kerk en Industrie, uit de vele dissertaties van jonge sociologen of sociologerende theologen? Ik heb daar, en dat op deugdelijke gronden, weinig vertrouwen, in.

Eveneens heb ik weinig vertrouwen in de z.g. specialisatie van het ambt: militaire-, jeugd- en fabrieksouderlingen.

Wél heb ik vertrouwen in een kerk die waarlijk „KERK” is. De KERK, die gebouwd is uit „levende” stenen.

Ik weet van kerken in garnizoensplaatsen, waar de leden hun deuren en harten openzetten voor de militairen, die daar tijdelijk verkeren. De ervaringen zijn dikwijls teleurstellend, maar zij houden vol met dit prachtig kerkewerk. Als er al 'n ouderling voor militairen is, is hij niet meer dan de dienende figuur op de achtergrond. Niet het ambt, maar de KERK is daar aan het werk.

Ik weet van kerken in oude en nieuwe industrieplaatsen, waar de fabrieksarbeider, de middenstander en academicus deel uitmaken van de kerkeraad. Ik ken en heb gekend collega's, die in de fabriek zich als christenen openbaarden en deswege door hun onkerkelijke collega's werden gerespecteerd en geacht. Dat is de fabriek in de kerk, en dat is de kerk in de fabriek.

Ik heb gehoord van kerken met gespecialiseerde jeugdouderlingen, waar de jeugd niet of moeilijk warm te krijgen is voor arbeid in het koninkrijk Gods. En ik weet van kerken zonder jeugdouderling, waar de jeugd de ouderen beschaamd maakt.

Dus kom ik tot de conclusie, dat de kerk het meest effectief functioneert door haar leden, die ernst maken met het ambt der gelovigen.

De regel zonder uitzondering is, dat de behoefte om het kerkelijk ambt te specialiseren en de kerkelijke organisatie ambtelijke bevoegdheden toe te kennen gelijke tred houdt met de mate, waarin het ambt aller gelovigen vermindert.

De fabrieksouderling en de industriepredikant kunnen nooit goedmaken wat het falende ambt der gelovigen bederft.

Wormer.

Jac. Wijnands.

Abonnementen s.v.p. bij vooruitbetaling door storting op giroreken. 233117 t.n.v. Drukkerij Steenberg, Zeist, met vermelding voor „Opbouw”.

Abonnementsprijs: f 5.— p. halfj. - f 10.— p. jaar. Studenten abonnement f 6.— per jaar.

Losse nummers 25 cent. Buitenland: f 6.25 per halfjaar - f 12.50 per jaar.

Familieadvertenties: f 0.15 per millimeter.

BOEKBESPREKING

Piet Prins - **Wambo, de jonge Papoea**.
id. - **Wambo, de zwarte zwerver**.
Uitg.: Groenendijk, Rotterdam.
Prijs: f 5.20 per deel.

Bij Groenendijk in Rotterdam verschenen twee nieuwe boeken van Piet Prins over een jonge Papoea, Wambo. In het verleden heb ik nogal eens kritiek moeten uiten op de boeken van deze schrijver; dit keer heb ik echter alleen maar waardering.

De lotgevallen van Wambo en zijn familie, het leven van primitieve Papoeastammen, die nog nauwelijks in aanraking zijn gekomen met de beschaving (of wat daarvoor door-gaat), zijn zeer boeiend beschreven. Ook Wambo's ontworstelen aan de greep van het heidendom wordt met begrip en bescheidenheid getekend.

Ik kan deze beide boeken van harte aanbevelen. Slechts zou ik ze niet, kort voor het slapen gaan, aan kinderen in handen geven. De koppensnellers mochten hen eens in de droom achtervolgen!

Jeanette Schoolland - **Zomerdroom**.
Uitgave: G. F. Callenbach - Nijkerk.
(Ster-reeks).

Enkele maanden geleden heb ik de Ster-reeks van Callenbach in Nijkerk aangekondigd. De eerste twee boeken uit deze serie, die ik in handen kreeg, vond ik zonder meer goed. Helaas kan ik dat niet zeggen van het eveneens voor oudere meisjes bestemde boek van Jeanette Schoolland: *Zomerdroom*.

Waar de flap de waarderende woorden op baseert, is mij een raadsel. Het boek graaft nergens diep, is zeer fragmentarisch, geeft nauwelijks een verhaal en mocht er al eens een (serieus) onderwerp in aangesneden worden, dan wordt dit meestal na enkele regels al weer op dood spoor gezet.

Een ernstig tekort van de schrijfster van *Zomerdroom* vind ik ook, dat ze allerlei personen en gebeurtenissen ten tonele voert, die volstrekt geen functie blijken te hebben in het geheel — ze spelen in het vervolg nergens meer een rol en dat werkt in hoge mate versnipperend.

Het spijt mij het te moeten zeggen, maar de eerlijkheid gebiedt me het te doen: *Zomerdroom* vind ik beslist geen aanwinst voor de Ster-reeks.

Prof. Dr P. J. Bouman:
In de ban der geschiedenis.
Uitgave: Van Gorcum, Assen.

De Groningse hoogleraar in de sociologie Dr P. J. Bouman heeft een boekje gepubliceerd, waarin hij zich nog eens rekenschap geeft van talloze problemen, die er liggen op het gebied van de geschiedsvorsing en -uitbeelding.

Befamd geworden door zijn „Revolutie der Eenzaam”, waarin hij een proeve van nieuwe geschiedschrijving — de zgn. filmische methode — gaf, werkt hij in zijn „In de ban der geschiedenis” nog eens breder uit, wat hij in het „Woord Vooraf” op dat eerste boek gesteld heeft.

Voor Bouman — en met hem anderen — is het object van de geschiedwetenschap „het menselijk wezen, voelend, denkend, lijdend, handelend”. Van dit uitgangspunt de resultaten van moderne geschiedschrijving overziende komt Bouman tot de conclusie, dat dat menselijke wezen veelal gemist wordt. De geschiedschrijving dreigt zich te verliezen in levenloosheid, omdat ze zich beperkt tot controleerbare feiten en omdat de mensen achter die feiten, vooral ook „de naamlozen”, in de bronnen meestal niet voorkomen. Zo kan men „de waarheid” beschrijven en daarbij toch een essentieel element missen, aldus Bouman.

Daarnaast behandelt hij de taak van de geschiedwetenschap in de moderne cultuur, die in de schaduw van de atoombreiging velen tot pessimisme drijft, een pessimisme, dat Bouman overigens niet deelt. Daarvoor ziet hij nog teveel mogelijkheden voor een dienende functie, die de studie der historie kan vervullen. Als voorbeeld hiervan noemt Bouman het nagaan van de heersende tegenstellingen tussen mensen en groepen, waardoor deze mensen en groepen begrijpend be-

naderd kunnen worden; ook kan men gevestigde machtsposities in hun historische groei — en dus in hun tijdelijkheid en betrekkelijkheid — bezien en zo meer openstaan voor verandering en ontwikkeling; tenslotte en niet in de laatste plaats kan de studie der historie, mits op de juiste wijze opgevat, ertoe leiden eigen agressie te temperen en de kritiek op anderen te matigen door de vraag te blijven stellen, waar de historische wortels van eigen tekortkomingen liggen.

„In de ban der geschiedenis” biedt stof genoeg om over te denken, te praten en zich er op te bezinnen. Het boekje is niet alleen van belang voor vakhistorici (die overigens wel wat zullen afdingen op het gestelde), maar enige vertrouwdheid met de historische wetenschapsbeoefening en de gang van de historische discussie is daarbij toch wel noodzakelijk — reden, waarom het weinig zin heeft er hier dieper op in te gaan.

H. C. E. S.-L.

PERSSCHOUW

De nieuwe basisformule van de Wereldraad van Kerken

Met 383 stemmen vóór, 36 tegen en 7 onthoudingen is door de Wereldraad van Kerken een nieuwe „basis-formule” aanvaard. Het vereiste aantal nodig voor een verandering van deze formule — tweederde van het aantal stemmen — was ruim overschreden.

De nieuwe formule luidt:

„De Wereldraad van Kerken is een gemeenschap van kerken die Jezus Christus belijden als God en Heiland, naar de Schriften, en die daarom tezamen hun gemeenschappelijke roeping trachten te vervullen tot eer van de ene God, Vader, Zoon en Heilige Geest”.

Het Hervormd Weekblad schrijft over deze formule het volgende:

Wat zijn nu de verschillen tussen de oude en de nieuwe basis?

Laten we beginnen vast te stellen dat er **inhoudelijk** geen verschil is.

De nieuwe formulering is een uitwerking van de oude.

In de eerste plaats staat er nu „Wij belijden Jezus Christus...” i.p.v. „wij **aanvaarden** Jezus Christus”. Dit is in elk geval een verbetering, omdat belijden een krachtiger en actiever woord is dan het nogal slappe „aanvaarden”.

Tegen de toevoeging van de woorden „naar de Schriften”, de tweede verandering, zal ook moeilijk bezwaar kunnen worden ingebracht, omdat het duidelijk is dat daarmee de heilige schrift wordt aangeduid als „bron der prediking en enige regel des geloofs”.

De derde verandering is dat gesproken wordt over Jezus Christus als **de Heer** i.p.v. **onze Heer**, om daarmee aan te duiden dat Jezus Heer is, ook afgezien van de vraag of **wij** Hem als zodanig aanvaarden. Hij is Heer van de **wereld**.

De vierde verandering is de lofprijzing aan het slot: „tot de eer van de ene God, Vader, Zoon en Heilige Geest”. Dat de **orthodoxe** kerken met deze formulering zeer ingenomen waren is te begrijpen, omdat zij in hun geloofsdelen de **trinitarische** vorm van het belijden zeer centraal stellen. Zij weten zich niet alleen in hun traditie, maar ook in het levende belijden zeer verbonden met de oecumenische concilies van de eerste eeuwen. Zij haastten zich dan ook te verklaren dat zij voor zich de lofprijzing wensten uit te leggen in de zin van de geloofsbelijdenis van Nicea (eigenlijk: het „Niceano-Constantinopolitanum”).

Onwillekeurig rijst de vraag welke **betekenis** zulk een „basisformule” dan heeft. Dat is nog niet zo gemakkelijk te zeggen. In elk geval staat vast dat ze **niet** moet worden gezien als een „geloofsbelijdenis” in dezelfde zin als de kerken één of meer belijdenisgeschriften erkennen als voor hen gezaghebbend. De Wereldraad is immers een **raad** en géén kerk, laat staan een soort super-kerk.

Daarom was de uitbreiding ook niet helemaal ongevaarlijk, omdat ze allicht het begin zou kunnen zijn van een streven de basis zo volledig mogelijk te maken en er alles in te zetten wat een kerk geacht kan worden te belijden.

Dit is zeker de bedoeling niet. Maar anderzijds is de basis ook weer niet alleen maar een soort verenigingsstatuut of beginselverklaring.

Wat ze wel is? Misschien kan ze nog het beste worden gezien als een soort **herkenningsteken**, een signaal dat uitgezonden wordt en dat verstaanbaar is voor hen, die op dezelfde golfen afgestemd zijn. De Wereldraad van Kerken: een gemeenschap van kerken. Dat moest eigenlijk genoeg zijn. Maar wie alleen maar de lijst kent van de in Nederland bij de regering bekende „kerkgenootschappen”, weet dat dit niet voldoende is. Bedoeld zijn „kerken, die belijden...”.

En wat er dan volgt is voldoende om kerken

in de wereld van nu, die zich in de ene Heer, ondanks alle verschillen, verbonden weten, elkander te doen herkennen en de gemeenschap te doen zoeken, die in de Wereldraad bedoeld en gegeven is!

Men hoort het: dit is vaag, weinig zeggend. Er werd ook gezegd, dat deze nieuwe formule geen belijdenis is, maar een start- en uitgangspunt voor gemeenschappelijke gesprekken en acties.

Wie een beetje van de gesteldheid der kerken en haar confessies afweet, weet ook dat er bijna zoveel interpretaties zijn van deze formule als er kerken zijn! En alle kerken die in de Wereldraad participeren hebben het recht de basisformule zo op te vatten als zij dat willen!

Dr Masselink schrijft over deze formule in „Waarheid en Eenheid”:

Het is geven en nemen. Er komt nog wel gelegenheid uitvoerig over de oecumenische beweging te schrijven, maar nu de berichtgeving ook in de gereformeerde pers niet bepaald kritisch is, is het goed toch enkele vragen te stellen. Welke waarde heeft een belijden dat geen gemeenschappelijke belijdenis wil zijn; slechts startpunt? En als bepaalde leidinggevende figuren openlijk tegen dit standpunt ingaan? Brengt men de mensheid niet onder de indruk van het massale, menselijke, terwijl Christus' koninkrijk niet van de aarde is? Mogen ook vrijzinnigen en pro-communisten vrijuit meespreken en getuigen? Is een fel protest tegen het communisme met zijn openlijke loochening van God en van de rechten van de mens nog mogelijk sinds ook de Russische kerk lid is? Zal een kerk die eventueel openlijk een uitspraak van de W.R. desavouert op grond van Gods Woord, niet onder de smaad van spelbreuk komen? Zal een uitspraak van de W.R. een eventueel getuigenis van een landelijke kerk niet frustreren? Zullen kardinale belijdenisvragen niet aan waarde inboeten bij de aparte kerken daar de W.R. geen bindende belijdenis stelt? Zal de W.R. met zijn zorg voor de vrede, voor de leefbaarheid van het leven, voor rassenvraagstukken en voor de armoede van achtergebleven gebieden enz. niet te veel aan het aardse heil de aandacht geven ten koste van de boodschap der genade voor zondaren?

Het is eigenlijk een raadsel dat men niet ziet dat een dergelijke onklarheid, dubbelzinnigheid, ja véélzinnigheid, nu net precies het allerslechtste is van wat een kerk overkomen kan en dat het precies het tegengestelde is van de een-voud, de klaarheid en duidelijkheid die het Evangelie eigen is en waarvan de kerkelijke belijdenis eigen moet zijn. Of is dit in onze tijd juist géén raadsel?

Luthers huishoudboekje

Daarover schreef Prof. Kooiman in het Ev. Luthers Weekblad. Via „Waarheid en Eenheid” neem ik er dit van over:

„In een archief in Dresden is een vreemd boekje te vinden, n.l. het huishoudboekje van een gezin uit de 16e eeuw, het gezin van... Maarten Luther, de grote hervormer.

In Luthers eigen handschrift ziet men daar een hele rij van uitgaven, die gedaan moesten worden.

In de optelling is een fout, typisch voor deze grote geleerde. Onder de kolom staat: „Wie kan me zeggen, waar ik dat geld vandaan moet halen? Dat loopt mis, ik moet schulden maken”. En dan volgt nog een lange lijst van benodigheden, ingeleid met de woorden: Geld nodig voor....

We zien hoe Luther heeft zitten piekeren om de eindjes aan elkaar te knopen.

Geen wonder! Wat was er niet nodig voor een huishouding als hij had te laten marcheren. De levensmiddelen beslaan een grote plaats: rogge, gerst, tarwe, wijn, bier, erwten, bonen, rijst, gierst, suiker, fruit, groente, kool, papaverzaad, wortels, peterselie, komijn, eieren, boter, zout, enz.

En dan allerlei andere dingen: „spijkers, haken, ijzerwaren, talk, garen, was”.

In de volgende lijst vinden we alle handwerkslieden, die het hunne moeten hebben.

Daar tussen in worden posten uitgetrokken voor bedelaars, dieven, huwelijkscadeautjes, doopsgeschenken.

Midden tussen de cijfers een versje — dichten deed Luther liever dan rekenen. Er is een beetje galgenhumor in het rijmpje:

't Mankeert m' alleen maar aan het geld,
Nu heb ik alles opgeteld,
Voordat het uitgegeven wordt
Heb ik al zeven maal tekort.

En dat is geen wonder, als men bedenkt, dat hij en zijn vrouw beiden uit het klooster kwamen en dus geen cent bezaten. Had het gezin nu alleen uit eigen kinderen bestaan, dan had moeder Kätche, die van huishouden wist, het nog wel gered. Maar er waren heel wat studenten bij Luther in de kost. Ze moesten wel een klein kostgeld geven, maar daar kwam gewoonlijk niet veel van.

Bovendien nam Luther telkens weer familie-

Een familiebericht in OPBOUW wordt door duizenden gelezen. Denkt U daaraan bij gelegenheid?

leden, die zichzelf niet konden redden, op in zijn gezin.

En dan waren er elke dag vele gasten, vrienden, vereerders, vreemdelingen.

Het was een open tafel in zijn huis. Luther nam daar geen blad voor zijn mond. Hij vertelde daar bijvoorbeeld rustig, dat hij alleen voor levensmiddelen per jaar 500 gulden nodig had, terwijl zijn hele inkomen als hoogleraar 400 gulden bedroeg.

Luther leed aan een geniale vrijgevigheid. Hoe vaak hij ook bedrogen werd, telkens hielp hij weer mensen, die het helemaal niet verdienden — vaak met het laatste wat hij bezat.

Gelukkig dat zijn vrouw zuinig was en van aanpakken wist. Ze spraken samen vaak over hun zorgen. Luther wees haar dan op het woord, dat hij zelf in zijn kleine Catechismus had geschreven:

„Je moet niet bezorgd zijn, want God zal ons dagelijks geven, wat we nodig hebben. Hij is een groot huisvader, die alle vogels te eten geeft — dat kost hem meer dan het hele inkomen van de koning van Frankrijk — en wij zijn Hem heel wat meer waard dan die vogeltjes”.

Maar Käthe wist hem, toen het gezin groeide, toch zover te krijgen, dat hij bereid was hoger salaris aan te nemen en het geld aan haar in handen te geven.

Ze kreeg de touwtjes stevig in handen en wist ze tenslotte ook behoorlijk aan elkaar te knopen.

En zo werd op onderscheiden wijze in dit gezin bewaard het woord, dat Luther onder de rekening in het genoemde huishoudboekje schreef: „In deze wereld is alleen een huisvader werkelijk man en held en alleen een huismoeder in volle zin vrouw en heldin”.

Dominees hebben het nooit rijk gehad.

Onlangs zei iemand op een vergadering: Er wordt in Nederland geen armoe meer geleden — behalve in sommige pastorieën?

Laat ieder nagaan of het vlak bij hem zo is!

C. V.

Engelse vertaling heeft in de afgelopen 100 jaar ongetwijfeld grote invloed gehad op de Japanse predikanten. Voor en na de oorlog zijn deze werken meer dan enige andere theologische uitgave verkocht. Daarom bestond reeds lang de behoefte een Japanse vertaling te hebben van alle werken van Calvijn. Vanwege de krappe financiële middelen en het geringe aantal vertalers kon dit plan evenwel nog niet ten uitvoer worden gebracht. Thans is echter een staf van vertalers gevonden en ook de nodige geldmiddelen hoopt men bijeen te krijgen. „De vereniging voor het uitgeven van de verzamelde werken van Calvijn” hoopt binnen vijf jaar deze taak volbracht te hebben. Met het vertalen is reeds een aanvang gemaakt, terwijl de commentaren op de Brief aan de Romeinen reeds vertaald en uitgegeven zijn.

KERKNIEUWS

Beroepen te Pernis: kan. M. Bakker van Haren.

Bedankt voor Brampton (Can.) M. Brandes te Daarlerveen.

Tweetal te Zuidhorn: H. J. Nijenhuis te Overschie en A. G. Versteeg, Emmeloord.

Intree en Bevestiging. Na door zijn vader Ds D. K. Wielenga van Rotterdam bevestigd te zijn deed Ds J. D. Wielenga zijn intree in de Geref. Kerk van Veenendaal. Ds D. K. Wielenga preekte over 1 Thess. 5 : 12—18. Ds J. D. Wielenga koos tot tekst voor zijn intreepreek Matth. 13 : 31 en 32.

Ds S. S. Cnossen nam op 7 jan. j.l. afscheid van de kerk van Grand Rapids met een preek over Hand. 20 : 32.

Contact Chr. Geref. en Geref. Kerken. Te Bussum zullen de kerkeraden van de Chr. Geref. en Geref. Kerk twee vergaderingen houden waarin zij zullen samenspreken over Genadeverbond en Sacramenten.

Kerkbouw. De Geref. Kerk van Rotterdam-Z. besloot in principe over te gaan tot het bouwen van een kerk aan de Wildzang, hoek Bollenland. Deze kerk heeft een bouwfonds van f 40.000.—, de gemeente zegde bovendien nog f 30.000.—.

Groningen-Zuid. De kerkeraad van de Geref. Kerk van Groningen-Zuid besloot over te gaan tot het bouwen van een nieuwe kerk en het beroepen van een vierde predikant.

Kwestie Ds Telder. De kerkeraad van de Geref. Kerk te Hoozevee handelde over hetgeen de classis Nd.-Brabant/Limburg op 7 dec. j.l. schreef als uitspraak op het bezwaarschrift van Hoozevee d.d. 24 aug. 1961 tegen ds Telder en de Raad te Breda. De kerkeraad constateerde dat het antwoord van de classis in feite in het geheel niet ingaat op het bezwaarschrift. Besloten werd alsnog de zaak onverminderd en onverkort aan de e.k. classisvergadering Nd.-Brabant/Limburg voor te leggen; aler zich op de P.S. van het Zuiden te beroepen.

Doorn. Met ingang van 1 febr. beginnen de kerkdiensten te Doorn om 10 uur 's morgens.

Adressen. Kralingen, scriba: P. P. Pontier, Avenue Concordia 19a, Rotterdam-16, tel. 010-130461; **Aalsmeer,** diakonie: G. A. Boogert, Hugo de Vriesstraat 45, Giro No 333477; **Loppersum:** H. P. Bosker, Pomonaweg 23, Loppersum, tel. 05967-309; **Bussum:** S. J. Hoorntje, Nieuwe 's-Gravelandse weg 48, tel. 02959-11776; **Schouwerzijl:** W. Kwant, Zylvesterweg 7, Schouwerzijl; **Nieuw Leusen:** D. Witten, Den Hulst, Backxlaan 115; **Uithuizermeeden:** J. Werkman, Hoofdstraat 138, tel. 2252, diakonie: M. P. van der Laan, Hoofdstraat 270; **Ds D. den Houdt,** Kerkstraat 9, tel. nr 2285; **Ommen:** G. W. Kroeze, Otmansweg 3, Arriën, Ommen; **Haarlem:** W. Schön, Kleverlaan 122, Haarlem; **Doorn,** diaconie: G. Kraan, Dorpsstraat 26, Doorn.

CORRESPONDENTIE

over „de procedure cand. J. C. JANSE in het jaar 1944”

B. Overweging c. en d. en conclusie t.a.v. de dogmatische zijde in het rapport 3 mei 1961.

Ongetwijfeld zal uw vergadering thans verwijzen naar overweging d. van het bovengenoemde rapport. Deze luidt immers: „dat de in 1944 gestelde vragen thans niet meer gesteld zouden worden na de synodale beslissing van 1959”.

Want, „overwegende c.” stelde de classis: „dat binnen het verband der Gereformeerde Kerken in Nederland na de synodale beslissing van 1959 men alleen gebonden wordt aan de leer der kerk ten aanzien van genadeverbond en doop, zoals deze is weergegeven in de 3 Formulieren van Enigheid”.

En als conclusie volgt dan, dat er, bij de huidige stand van zaken, voor mij geen dogmatische verhindering behoort te zijn om predikant te zijn binnen het verband van de Gereformeerde Kerken in Nederland.

Wanneer ik hierop inga, geachte vergadering, dan doe ik dat niet om in dezen mijn recht te zoeken of voor mijzelf het recht te vindiceren om metterdaad als predikant binnen het verband der Gereformeerde Kerken in Nederland (syn. verb.) te worden toegelaten.

Ik belijd, dat wat de classis Klundert in 1944 ten kwade dacht tegen mij, door mij preekconsent te weigeren, door de Here ten goede gewend is.

Dit toch is de weg geweest, waarlangs ik in de vrijheid gesteld ben, om, vrij van drukkend leergezag der synoden en synode-hiërarchie, in de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt) het ambt te bedienen.

Het is slechts mijn bedoeling, uw vergadering te confronteren met het feit, dat het kwaad van het theologisch leergezag der synoden in de synodale Gereformeerde Kerken nog steeds de overhand heeft.

Want de classis Klundert stelt wel, in 1961, dat er in uw kerken na de synode-beslissing van 1959 alleen gebonden wordt aan de leer der kerk ten aanzien van genadeverbond en doop, zoals deze is weergegeven in de 3 Formulieren van Enigheid, en dat er daarom geen dogmatische verhindering voor mij behoort te zijn om predikant te wezen binnen het verband van uw kerken —

maar — ten eerste:

Is het uw vergadering niet bekend, dat de generale synode van Utrecht 1959/60, geheel in de lijn van de synode-besluiten van 1942/43 en vanuit hetzelfde schools systeem, uitdrukkelijk stipuleert, waaraan in de leer des verbonds niet behoort te worden tekort gedaan? N.l. de souvereine, verkiezende genade van God en de krachtadige werking van Zijn Geest, de roeping tot geloof en bekering en de menselijke verantwoordelijkheid... hetzij doordat men de verbondsbelofte doet opgaan in een voorwaardelijke toezegging... hetzij enz.

En — ten tweede:

Wanneer de classis Klundert de indruk wekt door haar rapport, dat er door het synodebesluit van 1959 een essentiële verandering kwam — is het uw vergadering niet bekend, dat de synode Utrecht 1959/60, in antwoord op de vraag van de kerk van Lunteren (syn. verb.) met nadruk het volgende verklaarde: „...de synode wil er met nadruk op wijzen, dat de rechtmatigheid van de leerbeslissingen van 1942 en 1946 door haar niet is ontkend of in twijfel getrokken, doch veeleer is gehandhaafd...”? (Acte Utrecht 1959/60, art. 467).

Ook al verklaart de classis Klundert in „overwegende d”, „dat de in 1944 gestelde vragen thans niet meer gesteld zouden worden na de synodale beslissingen van 1959”, toch weet ik hoe het met het leergezag van de synoden in uw kerken staat. Ik zal er, blijkens de synode-verklaringen, nóg stuiten op eenzelfde verheffing van een on-Schriftuurlijk leergezag van synoden boven de Schrift. En ten aanzien van dat essentiële punt: het leergezag van een theologiserende synode, die met kracht en macht bindingen oplegde en schorste en afzette en daarvan in 1959 niets terugnam en geen onrecht herstelde, maar ook de Drie Formulieren van enigheid vanuit haar systeem leest, in plaats vanuit de Heilige Schrift — ten aanzien daarvan is er een diepgaand tweespalt tussen u en mij.

Gaarne wil ik thans vragen te bedenken, dat uw vergadering, juist doordat een van uw voorgangers, de mei-classis, deze procedure in behandeling nam, zich geconfronteerd ziet, op een concreet punt, met de eis van het Woord des Heren. N.l. om nu eindelijk, de sinds 1944 bewandelde weg te verlaten en niet langer het juk van een met theologismen heersende synode te dragen, maar dat af te werpen en weg te doen. Het zou u, op velerlei punten, voor uw kerkelijk leven ten zegen zijn, naar de beloften, die de HERE ook u gegeven heeft.

Het moge u allen gegeven zijn, als in een voortgaande dagelijkse bekering, hierin tot de HERE weder te keren.

Want, zoals het was, in 1944, en zoals het nu, blijkens het rapport, nóg ligt in 1961, kan het toch niet.

HERDENKING DOLEANTIE te VOORTHUIZEN

op vrijdag 9 februari, in de Geref. Kerk van Voorthuizen, 's avonds om 8 uur, waar spreken zal Ds H. Bouma uit Assen.

VERLOOFT:

GERDA A. VAN WILLIGEN

en

TSJALLING BUWALDA

Amsterdam-West, Vondelstraat 178 huis
Kampen, Jan van Arkelstraat 59

Receptie: „De Hanzestad”, 3 febr. 1962,
's middags van 3.30—5.00 uur.

VAN HIER EN GINDS

Fusie van de Chr. Geref. Gemeenten ging niet door.

Onlangs circuleerde het bericht dat de kerken die zich van de gemeenschap der Chr. Geref. Kerken hebben afgescheiden een „verband” zouden hebben aangegaan. Dezer dagen kon men evenwel in de pers dit bericht aantreffen:

De kerkeraad der christelijke gereformeerde gemeente te Delft deelt mede, dat de fusie van de Chr. Geref. Gemeenten (Gouderak, Rotterdam, Werkendam en Urk) met die der Chr. Geref. Gemeenten in Nederland (Delft, Drachten, Hoofddorp en Vlaardingen) niet is doorgegaan. Laatstgenoemde gemeenten, behalve Vlaardingen, dat zich nog nader wenst te beraden, hebben zich derhalve weer losgemaakt en noemen zich weer Christelijke Gereformeerde Gemeenten in Nederland.

Nieuws uit Oost-Duitsland

In de oostelijke zone van Duitsland werken nog 6060 predikanten in 7800 evangelische gemeenten. Het aantal rooms-katholieke werelden ordegeestelijken in Oost-Duitsland bedraagt 1433.

De Evangelische Kerk in O.-Duitsland heeft nog 55 ziekenhuizen met rond 9000 bedden, zo blijkt uit een Oostduitse publicatie; 336 kinderdagverblijven met 21.317 plaatsen en 3218 bejaardentehuizen met 12.013 plaatsen. Het grondbezit van de kerken bedraagt volgens de opgaven van de Oostduitse autoriteiten, 206.000 hektare. Daarvan behoort ongeveer 200.000 hektare aan de Evangelische Kerk. Het grootste deel is echter met goedkeuring van de kerken overgedragen aan de „agrarische produktiegemeenschappen”, waarvoor de kerken pacht krijgen.

De Joodse gemeenten in de Oostzone en in Oost-Berlijn tellen in totaal nog tweeduizend leden. Er zijn nog zeven Joodse gemeenten in Schwerin, Maagdenburg, Halle, Erfurt, Dresden. Leijpzig en Chemnitz in de zone en één in Oost-Berlijn. Nieuwe synagogen zijn na de oorlog gebouwd in Oost-Berlijn, Maagdenburg, Erfurt en Chemnitz.

Calvijns werken in het Japans

In 1959 was het protestantisme in Japan honderd jaar oud. Zijn invloed op de cultuur, de geest en het leven van het land mag niet onderschat worden, al is die invloed dan ook niet direkt zichtbaar. Twintig jaar geleden werd Calvijns „Institutio” in het Japans vertaald en uitgegeven. Sedert die tijd zijn meer dan 10.000 exemplaren verkocht. Steeds meer worden ook Calvijns commentaren, preken en brieven gelezen.

De kennismaking met Calvijns werken in een